

***Το εκπαιδευτικό έργο του Ιωάννη Καποδίστρια
και η σημασία του***

Της Παναγιώτας Δραΐνα

A.M. I2020192

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία

Επιβλέπων: Αναπληρωτής καθηγητής Διονύσιος Τζάκης

Κέρκυρα Νοέμβριος 2023

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο,

σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του εκπαιδευτικού έργου του Ιωάννη Καποδίστρια και η αξιολόγησή του αφενός στο πλαίσιο των δυσκολιών της εθνικής περιόδου κατά την οποία υλοποιήθηκε, αφετέρου ως ένα σύνολο καινοτόμων και πρωτοποριακών εγχειρημάτων, τα οποία προήγαγαν την εκπαίδευση στην Ελλάδα και συνέβαλαν στον εκσυγχρονισμό και στη σύμπλευσή της, κατά το δυνατό με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Θα γίνει καταγραφή και περιγραφή των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που ίδρυσε ο Ιωάννης Καποδίστριας και της στοχοθεσίας τους. Οι συνθήκες ίδρυσής τους, οι οικονομικές δυσκολίες, οι αντιθέσεις, τα ανυπέρβλητα εμπόδια που κάθε φορά προέκυπταν, θα καταδείξουν τη σπουδαιότητα του εγχειρήματος και το σχέδιο του εμπνευστή του. Παράλληλα, θα παρουσιαστούν τα μειονεκτήματα της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια, οι αστοχίες και οι αντιδράσεις από την Αντιπολίτευση και από τα τοπικά συμφέροντα, που πυροδότησαν τις μετέπειτα εξελίξεις.

Η εργασία βασίζεται σε αρχειακό και βιβλιογραφικό υλικό, καθώς η ερευνήτρια αξιοποίησε την πλούσια βιβλιογραφία, γύρω από τη ζωή και το έργο του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας. Την παρουσίαση του εκπαιδευτικού έργου του Ιωάννη Καποδίστρια ακολουθεί η αποτίμησή του, η οποία προκύπτει από τα ιστορικά δεδομένα και συμπληρώνεται από την προσωπική γνώμη της ερευνήτριας, τεκμηριωμένη από τα προγραφέντα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Η κατάσταση στην Ελλάδα στην εκπ/ση πριν την έλευση του Καποδίστρια.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Το εκπαιδευτικό έργο του Ιωάννη Καποδίστρια και η υλοποίησή του.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Τα καποδιστριακά εκπαιδευτικά ιδρύματα.....	27
4.1. Το Ορφανοτροφείο της Αίγινας.....	28
4.2. Το Κεντρικό Σχολείο.....	33
4.3. Το Πρότυπο Αλληλοδιδασκτικό Σχολείο δασκάλων.....	37
4.4. Το Τυπογραφείο της Αίγινας.....	38
4.5. Η Γεωργική Σχολή Τίρυνθας.....	39
4.6. Το Εκκλησιαστικό Σχολείο Πόρου.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Οργάνωση ελληνικών σχολείων στην Ευρώπη.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	
Αντιδράσεις, αστοχίες, εξεγέρσεις, συγκρούσεις συμφερόντων.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	
Αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου του Ιωάννη Καποδίστρια.....	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	53
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	55

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ιωάννης Καποδίστριας υπήρξε μία από τις εμβληματικές φυσιογνωμίες της διπλωματικής και πολιτικής σκηνής της Ευρώπης και της Ελλάδας των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Έζησε μία μυθιστορηματική ζωή, η οποία έδωσε έναυσμα για τη συγγραφή ποικίλων έργων, τόσο ελληνικών, όσο και ξένων, από απλές βιογραφίες, μέχρι λεπτομερείς αναλύσεις όλων των πτυχών του βίου και του έργου του.

Θα έλεγε κανείς πως η έρευνα γύρω από το έργο του και η μελέτη όλων όσων αφορούν σ' αυτόν τον σημαντικό Έλληνα, τον πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας, έχει εξαντληθεί. Συνεχώς όμως έρχονται στο φως διάφορες ανέκδοτες πηγές, κυρίως από την πλούσια επιστολογραφία του, η δημοσίευση των οποίων φωτίζει ίσως λίγο περισσότερο την προσωπικότητα και το έργο του, ενώ αποσαφηνίζει και το ιστορικό πλαίσιο, δίνοντας πολύτιμες πληροφορίες για πρόσωπα και καταστάσεις εκείνης της εποχής.

Πέρα από αυτό, αν και όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η βιβλιογραφία γύρω από το πρόσωπο του Ιωάννη Καποδίστρια είναι εξαιρετικά πλούσια, δύσκολα αποφεύγει ο μελετητής της εποχής τον πειρασμό να έρθει σε επαφή με ένα μέρος αυτής της βιβλιογραφίας και να εστιάσει σε κάποιον συγκεκριμένο τομέα της κυβερνητικής του πολιτικής.

Αυτή είναι και η περίπτωση αυτής της εργασίας, η οποία, ως προς την επιλογή του θέματος, δομήθηκε πάνω σε δύο άξονες. Η συγγραφέας είναι μάχιμη εκπαιδευτικός της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης τα τελευταία 27 χρόνια, στο διάστημα των οποίων έχει εφαρμόσει τα εκάστοτε ισχύοντα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα περισσότερα από τα οποία ξεκινούν με τις καλύτερες προοπτικές και καταλήγουν σε αποτυχία (μερική ή ολική). Το αποτέλεσμα είναι οι σημερινοί Έλληνες μαθητές να είναι κάθε χρόνο και πιο αποπροσανατολισμένοι, ενώ στερούνται βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων, που οι προηγούμενες γενιές κατείχαν. Συνεπώς, το ενδιαφέρον της συγγραφέως για τα προγράμματα εκπαιδευτικής πολιτικής που εφαρμόστηκαν κατά καιρούς στη χώρα μας, πηγάζει από την προσπάθειά της να κατανοήσει τους όρους και τις συνθήκες που κάθε φορά οδήγησαν στην κατάρτιση και υλοποίησή τους, με απώτερο στόχο την κατανόηση των αποτυχιών, καθώς διαφαίνεται μία διαχρονική επανάληψη της ιστορίας. Από την άλλη, μία προσωπική «περιέργεια» και μία έλξη προς το πρόσωπο του Καποδίστρια

ήταν ο λόγος που επιλέχθηκε η διερεύνηση του εκπαιδευτικού προγράμματος της συγκεκριμένης προσωπικότητας.

Ευχαριστώ πολύ τον καθηγητή κύριο Διονύσιο Τζάκη, αφενός γιατί δέχτηκε να εποπτεύσει την εργασία μου, αφετέρου γιατί με κατηύθυνε προς μία κριτική θεώρηση του εκπαιδευτικού έργου του Καποδίστρια, την οποία και επιχείρησα, πάντα βέβαια στο περιορισμένο και περιοριστικό πλαίσιο αυτής της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η κατάσταση στην Ελλάδα στην εκπαίδευση

πριν την έλευση του Καποδίστρια

Τον Μάιο του 1827 η Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας εξέλεξε ως πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας τον κόμη Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος ανέλαβε το αξίωμά του τον Ιανουάριο του 1828. Ο στόχος του ήταν η θεμελίωση μίας κρατικής δομής σε μια χώρα κατεστραμμένη μετά τον μακροχρόνιο πόλεμο, αλλά και η εξασφάλιση των ευνοϊκότερων συνόρων για το νεοσύστατο κράτος. Στα τριάμισι χρόνια της ηγεσίας του κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία πληθώρα προβλημάτων, ανάμεσα στα οποία, η δημιουργία εθνικού στρατού, η διευθέτηση του ζητήματος των εθνικών γαιών, η οργάνωση διοικητικής δομής και εκπαιδευτικού συστήματος, η βελτίωση των επικοινωνιών και βέβαια η ανόρθωση της κατεστραμμένης οικονομίας¹.

Αν και έχει διατυπωθεί στην ελληνική ιστοριογραφία ότι το ελληνικό κράτος ξεκίνησε σχεδόν από το μηδέν και ότι υπήρξε ο Ιωάννης Καποδίστριας εκείνος που το συγκρότησε, ωστόσο υπήρξαν ορισμένες προϋποθέσεις, αν και κατά κανόνα αδύναμες, πάνω στις οποίες στηρίχτηκαν οι Έλληνες για να χτίσουν το κράτος τους. Μία από αυτές τις προϋποθέσεις ήταν και η περιορισμένη, αλλά υπαρκτή εκπαίδευση².

Αναφορικά με την εκπαίδευση, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ο ρόλος των σχολείων ήταν ουσιαστικός για τον αλφαριθμητισμό της ελληνικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργούνται δύο τύποι σχολείων: α) το σχολείο των κοινών γραμμάτων (κατώτερου επιπέδου) και β) το σχολείο των ελληνικών γραμμάτων (μέσου επιπέδου). Στο σχολείο των κοινών γραμμάτων οι μαθητές μάθαιναν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Τα γράμματα της αλφαβήτου γράφονταν σε πινακίδια, οι μαθητές ασκούσαν στον συλλαβισμό και την ανάγνωση, χρησιμοποιώντας θρησκευτικά κείμενα. Δάσκαλος ήταν συνήθως ο ιερέας της εκκλησίας ή όποιος είχε τις βασικές γνώσεις, όπως ένας ράφτης, ένας έμπορος ή ένας παπουτστής. Ο χώρος όπου στεγαζόταν το ανεπίσημο αυτό σχολείο ήταν συνήθως ένα δωμάτιο στην αυλή της εκκλησίας, το

¹ R. Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2013* Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης Τρίτη Έκδοση Αθήνα, Κάτοπτρο, 2015, σ. 71.

² Π. Πιζάνιας, *Η ελληνική Επανάσταση 1821-1830*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2021, σσ. 193-203.

εργαστήρι ενός επαγγελματία ή ακόμη και ένα κελί μοναστηριού. Η εκμάθηση των βασικών γνώσεων δεν γινόταν υποχρεωτικά μέσα από τα σχολεία. Οποιοσδήποτε είχε τις βασικές γνώσεις μπορούσε να διδάξει, ενώ οι εύπορες οικογένειες είχαν τη δυνατότητα να προσλάβουν κάποιον οικοδιδάσκαλο. Τα πρώτα αλφαβητάρια άρχισαν να εκδίδονται λίγο πριν τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και περιείχαν κείμενα απλά και κατανοητά, ώστε να εξασκούνται οι μαθητές στην ανάγνωση. Στο σχολείο των ελληνικών γραμμάτων υπήρχαν δύο κύκλοι σπουδών: στον πρώτο οι μαθητές διδάσκονταν γραμματική, συντακτικό και αρχαία κείμενα και στον δεύτερο φιλοσοφία. Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των μαθητών δημιούργησε την ανάγκη της στέγασης αυτών των σχολείων, η οποία αντιμετωπίστηκε με την αγορά ή ενοικίαση μεγαλύτερων οικημάτων ή με την οικοδόμηση νέων διδακτηρίων³.

Στα κοινά σχολεία δεν υπάρχει οργάνωση του χώρου και του χρόνου και ο δάσκαλος εφαρμόζει εξατομικευμένη διδασκαλία απασχολούμενος με τον κάθε μαθητή ξεχωριστά, εις βάρος των υπόλοιπων. Πρόκειται για τη λεγόμενη ατομική ή παλαιά μέθοδο, η οποία είχε δεχτεί αυστηρή κριτική για την αναποτελεσματικότητά της, από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Όσον αφορά τα ελληνικά σχολεία, οι μαθητές διδάσκονταν Όμηρο, στοιχειώδη Μαθηματικά, Φιλοσοφία και Θεολογία. Στην ανώτερη βαθμίδα της εκπαίδευσης βρίσκονταν ελάχιστα σχολεία που λειτούργησαν σε μεγάλα πνευματικά κέντρα όπως η Χίος, τα Ιωάννινα κ.ά. και ονομάζονταν φροντιστήρια, ακαδημίες, κοινά σχολαί κ.ά.⁴.

Κατά την προεπαναστατική περίοδο, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η διάχυση των ιδεών του Διαφωτισμού, η άνοδος της εμπορικής τάξης και η ανάπτυξη εθνικής ιδεολογίας οδήγησαν σε αλλαγές τόσο στο περιεχόμενο, όσο και στον τρόπο της διδασκαλίας. Κατά τα πρότυπα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, και ο ελληνικός Διαφωτισμός έδωσε βαρύτητα στις επιστήμες και τον ορθό λόγο. Ο Κοραής στις αρχές του 19^{ου} αιώνα τονίζει τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης για τη δημιουργία εθνικής συνείδησης. Διανοούμενοι και έμποροι πίστεψαν το όραμα του Κοραή και στήριξαν τις

³ [Η εκπαίδευση πριν την Επανάσταση του 1821 | Alfavita. Επιστροφή στα θρανία ενός ελληνικού σχολείου την εποχή της... Τουρκοκρατίας \(pontosnews.gr\)](#)

⁴ Ν. Κατσιάπη-Γεωργούλη, *Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα και την καποδιστριακή περίοδο*, Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθήνας, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας, Αθήνα, 2013, σ. 55-56.

προσπάθειές του, με αποτέλεσμα γύρω στα 1800 να αρχίσουν τη λειτουργία τους σχολεία κυρίως σε αστικά κέντρα, όπως στα Ιωάννινα, τη Σμύρνη, αλλά και αλλού. Τα νεωτερικά αυτά σχολεία χρησιμοποιούσαν εποπτικά μέσα, επιστημονικά όργανα και έντυπα σχολικά εγχειρίδια, μαθηματικών, γραμματικής, ιστορίας, φυσικής, χημείας, ρητορικής, γεωγραφίας, αλλά και συλλογές αρχαίων ελληνικών κειμένων. Η διάρκεια του σχολικού έτους θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά το 1810 στο Λύκειο του Βουκουρεστίου, ενώ τα διδασκόμενα μαθήματα καθόριζαν τη διάρκεια των σπουδών. Με την έναρξη της Επανάστασης, τα σχολεία σταμάτησαν τη λειτουργία τους, ωστόσο παρέμεινε σημαντικός ο ρόλος τους στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων και επιστημών για τη δημιουργία της ελληνικής εθνικής συνείδησης, που οδήγησε στην Επανάσταση του 1821⁵.

Στα χρόνια του απελευθερωτικού Αγώνα εμφανίζονται σταδιακά ορισμένες τάσεις αναφορικά με την εκπαίδευση, οι οποίες στη συνέχεια θα αποτελέσουν τα χαρακτηριστικά του κρατικού εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτές είναι: ο συγκεντρωτισμός και η ομοιομορφία, η αποδοχή της ανωτερότητας των ευρωπαϊκών προτύπων, τα οποία πρέπει να μιμηθεί η ελληνική εκπαίδευση, η υποχρεωτικότητα εκ μέρους της Πολιτείας θεμελίωσης εκπαιδευτικού συστήματος, η δημοκρατικότητα της εκπαίδευσης και το αυξημένο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση από ανθρώπους όλων των κοινωνικών στρωμάτων και όλων των ηλικιών⁶.

Με την έναρξη του απελευθερωτικού Αγώνα, κατέφθασαν στην αγωνιζόμενη Ελλάδα λόγιοι και δάσκαλοι, με στόχο να συνεισφέρουν στην εκπαιδευτική ανασυγκρότησή της. Ανάμεσα στα οκτώ Υπουργεία που συστήθηκαν στο προσωρινό πολίτευμα της Ελλάδας του 1822 δεν υπήρχε «Μινιστέριον της Παιδείας» και η ευθύνη για την εκπαίδευση ανήκε στο «Μινιστέριον των Εσωτερικών», γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση του Κοραή. Την επόμενη χρονιά με απόφαση της Β' Εθνικής Συνέλευσης του Άστρους εισάγεται σε όλη την επικράτεια η αλληλοδιδασκτική μέθοδος. Στις 11 Ιουλίου 1824 αποφασίζεται από το Βουλευτικό Σώμα η σύσταση πενταμελούς

⁵ [Η εκπαίδευση πριν την Επανάσταση του 1821 | Alfavita, Επιστροφή στα θρανία ενός ελληνικού σχολείου την εποχή της... Τουρκοκρατίας \(pontosnews.gr\)](#)

⁶ Δ. Μαυροσκούφης, *«Έρωτος αποτελέσματα»: Το 1821 και η Παιδεία στο Η Εκπαίδευση του Νέου Ελληνισμού (18^{ος}-20^{ος} αι.) και η Ιστορική Εκπαίδευση, Κείμενα αφιερωμένα στον Δαβίδ Αντωνίου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2022, σ. 95-96.

επιτροπής, η οποία με Πρόεδρο τον Άνθιμο Γαζή συντάσσει μελετημένο σχέδιο οργάνωσης της κοινής παιδείας, διαιρεμένο σε τρεις κύκλους: α) προκαταρκτική και δημόδη εκπαίδευση, κατά τη διάρκεια της οποίας ο μαθητής μαθαίνει μόνο να διαβάζει, να γράφει και να λογαριάζει, β) Λύκεια, τα οποία ιδρύονται στις πρωτεύουσες όλων των επαρχιών, όπου ο μαθητής διδάσκεται συστηματικά την ελληνική, τη λατινική και τη γαλλική γλώσσα, αλλά και φιλοσοφία και θετικές επιστήμες, γ) Πανεπιστήμιο με τέσσερις κλάδους, ιατρική, νομική, φιλοσοφία, θεολογία. Η Επιτροπή ωστόσο, κρίνοντας ως αναγκαία την άμεση λειτουργία του πρώτου κύκλου, πρότεινε τη σύσταση αλληλοδιδασκικών σχολείων. Έτσι ιδρύθηκε στο Άργος ένα Πρότυπο Διδασκαλείο, στο οποίο θα εκπαιδευόνταν οι δάσκαλοι όλης της χώρας. Στους έξι πρώτους μήνες της λειτουργίας του 150 μαθητές ήξεραν να γράφουν, να διαβάζουν και να λογαριάζουν, ενώ στο διάστημα που ακολούθησε, αποφοίτησε μεγάλος αριθμός δασκάλων⁷.

Η πρωτοβουλία για την ίδρυση σχολείων κυρίως ανήκε στις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες ζητούσαν από την κεντρική Διοίκηση τους πόρους συντήρησης των σχολείων. Αναφορικά με την πρόσληψη του εκπαιδευτικού προσωπικού, αυτή γινόταν με ιδιωτική συμφωνία, όπως και ο καθορισμός του μισθού τους. Δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο της περιοδικής λειτουργίας των σχολείων, καθώς οι δάσκαλοι τα εγκατέλειπαν, λόγω μη καταβολής του μισθού τους. Απευθύνονταν τότε στη Διοίκηση, η οποία αναλάμβανε την καταβολή των οφειλόμενων, μόνο εάν ο δάσκαλος είχε διοριστεί με δική της πρωτοβουλία. Επιπλέον προβλήματα ήταν η συντήρηση των σχολείων λόγω έλλειψης μόνιμων και σταθερών πόρων, η κακή διαχείριση των πόρων εξαιτίας των εσφαλμένων αποφάσεων των εφόρων των σχολείων και των τοπικών συμφερόντων, η έλλειψη βιβλίων, η ακαταλληλότητα των σχολικών χώρων, η έλλειψη κατάλληλου προσωπικού. Ως χώροι στέγασης των σχολείων επιλέγονταν τζαμιά, μονές, εργαστήρια ή διαθέσιμα παλαιά οικήματα⁸.

⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σσ. 587-588, Χ. Αντωνίου, *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000)*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2002, σ. 24.

⁸ Δ. Αντωνίου, *Η Εκπαίδευση κατά την ελληνική επανάσταση 1821-1827, Τεκμηριωτικά κείμενα, Τομ. Β'* Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων, 2002, σ. 376-377.

Το 1830 λειτουργούσαν στην Ελλάδα μόνον 71 δημοτικά σχολεία, με 6000 μαθητές, ποσοστό 8% του συνολικού αριθμού των παιδιών της σχολικής ηλικίας⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Το εκπαιδευτικό σχέδιο του Ιωάννη Καποδίστρια και η υλοποίησή του

*Δεν ζει ο άνθρωπος, ζει το έργο του*¹⁰.

Σε ολόκληρη την ελληνική ιστορία, κανένας άλλος πολιτικός δεν αγωνίστηκε με τόσο πάθος, μεθοδικότητα και πίστη για τη θεμελίωση, την οργάνωση και την εξάπλωση της παιδείας, όσο ο Ιωάννης Καποδίστριας. Ανέκαθεν η εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων αποτελούσε έναν από τους μεγάλους σκοπούς της ζωής του και εργάστηκε με ζήλο και αφοσίωση για την επίτευξή του¹¹, καθώς η παιδεία αποτελούσε για εκείνον « την ροδόχρουν ελπίδα του έθνους»¹². Ιδιαίτερα πίστευε, πως χωρίς την εξάπλωση της μόρφωσης και στα λαϊκά στρώματα του πληθυσμού, θα επικρατούσε πάντα το δίκαιο του ισχυρότερου, καθώς θα στηριζόταν στην αμάθεια και την αποκτήγωση του πλήθους¹³.

Από την αρχή της διακυβέρνησής του γνώριζε τις τραγικές συνθήκες κάτω από τις οποίες έπρεπε να διοικήσει τη χώρα, αλλά ήταν αποφασισμένος και είχε θέσει το πρόβλημα στις σωστές του βάσεις. Αποκάλυψε μάλιστα στον μεγάλο φιλέλληνα και φίλο του Εϋνάρδο, το σχέδιό του, που ήταν η επανόρθωση της Ελλάδας σε δύο βάσεις, την εργασία και τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Γνώριζε ότι έπρεπε να ξεκινήσει το έργο της ανασυγκρότησης της Ελλάδας από τη στοιχειώδη εκπαίδευση και από τον πρώτο χρόνο, το 1828, ξεκίνησε μαζί με την επείγουσα αντιμετώπιση των συνεπειών του πολέμου, τις προκαταρκτικές εργασίες για την κατάρτιση γενικού εκπαιδευτικού

⁹ D. DENDRINOU-ANTONAKAKI, Greek education, Νέα Υόρκη, 1953, σ.22, στο Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998)*, Ε' Έκδοση, Αθήνα, Gutenberg, 2006, σ. 40.

¹⁰ [Ο ιστορικός λόγος του Ιωάννη Καποδίστρια προς την Δ' Εθνοσυνέλευση – kimintenia](#)

¹¹ Ε. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας ο άνθρωπος-ο Ευρωπαίος διπλωμάτης 1800-1828*, 15^η Έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2005, σ. 279.

¹² [Ο Καποδίστριας και το όραμά του για την παιδεία | Πεμπτουςία \(pemptousia.gr\)](#)

¹³ [Αίγινα, Αίγινα Νεότερη Ιστορία, Αίγινα Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας \(aegina.com.gr\)](#)

προγράμματος, με τη βοήθεια του ίδιου του ελληνικού λαού, που αν και αντιμετώπιζε θέματα επιβίωσης, επιθυμούσε τη μόρφωση των παιδιών του¹⁴. Σύντομα, δίπλα στον Καποδίστρια βρέθηκαν σημαντικοί λόγιοι της εποχής πρόθυμοι να στηρίζουν το έργο του: ο Α. Μουστοξύδης, ο Κ. Κοκκινάκης, ο Ι. Βενθύλος, ο Ι. Κοκκώνης, ο Γ. Κωνσταντάς, ο Γ. Γεννάδιος, ο Ν. Σχινάς, ο Ν. Χρυσόγελος, ο Γάλλος Dutrone και άλλοι¹⁵. Σχεδόν όλοι οι συνεργάτες του Καποδίστρια είχαν φιλελεύθερες ιδέες και ήταν ένθερμοι υποστηρικτές του μαχητικού διαφωτισμού¹⁶.

Στόχος της εκπαιδευτικής του πολιτικής ήταν η θεμελίωση μιας βασικής εκπαίδευσης για όλους τους Έλληνες, οι οποίοι θα έπρεπε να γνωρίζουν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Παράλληλα, το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα εστίασε στην τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση, αποσκοπώντας στην παροχή στοιχειωδών δεξιοτήτων στους νέους, ώστε να καταστούν ικανοί για την άσκηση ενός βιοποριστικού επαγγέλματος. Συνεπώς, έδωσε προτεραιότητα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, παρέχοντας σε όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας και καταγωγής, ίσες ευκαιρίες μόρφωσης¹⁷.

Σημαντικές αρχές της εκπαιδευτικής του πολιτικής ήταν η αριστεία, η διαφάνεια, η αξιοσύνη και η δικαιοσύνη, στις οποίες αναφερόταν σε κείμενά του. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι επιθυμούσε να δημιουργήσει ένα κράτος στο οποίο η αναξιοκρατία δεν θα έχει θέση. Χαρακτήριζε τους νέους που χρησιμοποιούν πολιτικό μέσο για να διοριστούν «δυστυχή νεολαία», που βλάπτει και δεν ωφελεί την πατρίδα και τα εθνικά συμφέροντα, ενώ εξαιτίας αυτού του συστήματος διορισμών, αδικούνται οι άξιοι και ικανοί. Οραματιζόταν σχολεία στα οποία οι εκπαιδευτικοί θα διορίζονται αξιοκρατικά, και για τον λόγο αυτό θέσπισε σύστημα διορισμών βασιζόμενο σε αυστηρές εξετάσεις ενώπιον επιτροπής ειδικών παιδαγωγών¹⁸.

¹⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 589.

¹⁵ Σ. Σίτος, *Η συμβολή του Καποδίστρια εις την παιδείαν του Έθνους*, Αθήνα, Εταιρεία των φίλων του λαού, αρ. 9, 1978, σ. 43 και [Η σημαντική συμβολή του Ιωάννη Καποδίστρια στην Εκπαίδευση - Κέρκυρα \(corfuland.gr\)](http://corfuland.gr)

¹⁶ Β. Σφυρόερας, *Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια*, στο *Ιωάννης Καποδίστριας 1776-1831 Ο κορυφαίος Έλληνας Ευρωπαίος*, επιμ. Π. Πετρίδης, Αθήνα, Γκοβόστη, 1992, σ. 210.

¹⁷ Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.102.

¹⁸ [Η Περί Παιδείας Παρακαταθήκη του Ιωάννου Καποδίστρια – Cognosco Team](http://corfuland.gr)

Οι αρχές του Καποδίστρια πάνω στις οποίες στήριξε την εκπαιδευτική του πολιτική συνοψίζονται στα εξής: α) ηθική και χριστιανική αγωγή, β) εξευρωπαϊσμός της ελληνικής κοινωνίας και εθνική διαπαιδαγώγηση, γ) εφαρμογή της γνώσης στο κοινωνικό πλαίσιο, δ) στελέχωση των κρατικών μηχανισμών με ικανούς υπαλλήλους, ε) πολιτική και κοινωνική αγωγή, στ) απόρριψη του σχολαστικισμού και του λογιοτατισμού¹⁹. Ο εθνοκεντρικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης, που βασίστηκε στην κλασική παιδεία κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του νεοελληνικού κράτους αντανακλά την αναγκαιότητα της ισχυροποίησης της εθνικής συνείδησης²⁰.

Το 1814 ο Καποδίστριας, ως απεσταλμένος του Τσάρου Αλέξανδρου είχε συναντηθεί με τον φημισμένο παιδαγωγό Emanuel von Fellenberg και ενθουσιάστηκε από το παιδαγωγικό του σύστημα, το οποίο βασιζόταν στον συνδυασμό πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας και στην προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, με απώτερο στόχο την κοινωνική ειρήνη. Ο Καποδίστριας θέλησε να εφαρμόσει το σύστημα του Fellenberg στην Ελλάδα, όταν ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας, για την υλοποίησή του όμως, απαιτούνταν πολλοί δάσκαλοι και ειδικές κτιριακές εγκαταστάσεις, με τα ανάλογα κόστη, γεγονός που αποθάρρυνε τον Κυβερνήτη και τον έστρεψε στο να υιοθετήσει τελικά την εισαγωγή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, η οποία κρίθηκε καταλληλότερη δεδομένων των συνθηκών²¹. Για την εξοικονόμηση των απαιτούμενων πόρων απευθύνθηκε στους εύπορους Έλληνες και φιλέλληνες του εξωτερικού, με την επίκληση «σώστε την Ελλάδα»²². Επιπροσθέτως, υποχρέωσε τα μοναστήρια και τους ναούς να προσφέρουν χρήματα, ώστε να λειτουργήσουν τα σχολεία²³.

Η εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια αποσκοπούσε στην παροχή ίσων ευκαιριών μόρφωσης σε όλους τους πολίτες, με το περιεχόμενο της διδασκαλίας να προσανατολίζεται προς την ελληνοχριστιανική παράδοση, την εθνική διαπαιδαγώγηση

¹⁹ Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 113

²⁰ Α. Πρασά, *Η εθνική διαπαιδαγώγηση στο σχολείο της καποδιστριακής περιόδου, στο Ιωάννης Καποδίστριας 170 χρόνια μετά 1827-1997*, Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου, Ναύπλιο, 1998, σ. 75.

²¹ [Αίγινα, Αίγινα Νεότερη Ιστορία, Αίγινα Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας \(aigina.com.gr\)](http://Aigina.com.gr)

²² [ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Οι ελβετικές επιδράσεις στην εκπαιδευτική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια και η προσαρμογή τους στην ελληνική πραγματικότητα. \(ioannis-kapodistrias.gr\)](http://ioannis-kapodistrias.gr)

²³ [Η σημαντική συμβολή του Ιωάννη Καποδίστρια στην Εκπαίδευση - Κέρκυρα \(corfuland.gr\)](http://corfuland.gr)

και τη σύνδεση θρησκείας και παιδείας. Σε άρθρα του Κοκκώνη, στενού συνεργάτη του Καποδίστρια, που δημοσιεύονται στην εφημερίδα *Αιγιναία*, τονίζεται ότι μέσω των προγραμμάτων σπουδών και της διδασκαλίας θα πρέπει ο μαθητής να γνωρίσει «τα προς τον Θεόν, τα προς εαυτόν, τα προς τον πλησίον και τα προς την κοινωνίαν καθήκοντα», ώστε να καταστεί «ευσεβέστερος χριστιανός, καλύτερος υιός, σύζυγος, πατήρ, φίλος, πολίτης, συνετότερος άρχων»²⁴.

Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσκολίες της ελληνικής κοινωνίας της εποχής του και τα ποσοστά του αναλφαβητισμού, έδωσε προτεραιότητα αφενός στη δημόσια στοιχειώδη εκπαίδευση, αφετέρου στην επαγγελματική κατάρτιση. Το σχέδιό του ήταν να ιδρυθούν εάν ήταν δυνατόν σε όλα τα χωριά αλληλοδιδασκτικά σχολεία, ώστε και τα παιδιά των χωρικών να μη στερηθούν τη βασική εκπαίδευση. Και πράγματι, μέχρι το 1831 που δολοφονήθηκε, περίπου δέκα χιλιάδες μαθητές φοιτούσαν στα εκατόν εικοσιένα αλληλοδιδασκτικά σχολεία που λειτουργούσαν στην Ελλάδα²⁵. Ως Επιθεωρητής της δημόσιας Εκπαίδευσης της Ιονίου Πολιτείας είχε αποκτήσει πείρα στην οργάνωση της κατώτερης και της Μέσης Εκπαίδευσης²⁶.

Πρώτο του μέλημα υπήρξε η σύσταση, στις 3 Οκτωβρίου 1829, Υπουργείου με τον τίτλο «Επί των Εκκλησιαστικών πραγμάτων και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως Γραμματεία», με Γραμματέα τον Νικόλαο Χρυσόγελο, που ανέλαβε την ευθύνη για τα εκκλησιαστικά και τα εκπαιδευτικά θέματα²⁷, ενώ τις διάφορες Επιτροπές επιλογής βιβλίων στελέχωσαν άνθρωποι που είχαν σπουδάσει στο εξωτερικό²⁸. Το γεγονός ότι ανέθεσε στον ίδιο άνθρωπο τη διαχείριση των εκκλησιαστικών και της παιδείας δείχνει την πεποίθησή του ότι η αναγέννηση του ελληνικού κράτους χρειαζόταν να στηριχτεί στους δύο πυλώνες: ορθοδοξία και παιδεία, που δεν μπορούσαν και δεν έπρεπε να λειτουργήσουν ανεξάρτητα η μία από την άλλη.

²⁴ [ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Η εκπαίδευση κατά τον Καποδίστρια \(ioannis-kapodistrias.gr\)](http://ioannis-kapodistrias.gr)

²⁵ [Ο Καποδίστριας και το όραμά του για την παιδεία | Πεμπτουσία \(pemptousia.gr\)](http://pemptousia.gr)

²⁶ [Η σημαντική συμβολή του Ιωάννη Καποδίστρια στην Εκπαίδευση - Κέρκυρα \(corfuland.gr\)](http://corfuland.gr)

²⁷ Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.99.

²⁸ [Κεντρικό Σχολείο Αίγινας \(1830\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr)

Άλλωστε είναι χαρακτηριστική η φράση του ότι η βάση της κοινωνικής και πολιτικής ανόρθωσης του έθνους είναι η ηθική διαμόρφωση των πολιτών «δια της ιεράς θρησκείας και της ορθής παιδείας»²⁹.

Στις 21 Οκτωβρίου 1829 ο Καποδίστριας ανέθεσε στον Κερκυραίο λόγιο Ανδρέα Μουστοξύδη τη γενική εποπτεία όλων των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, καθώς και τη διεύθυνση όλων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Αίγινας, καθιστώντας τον τον σημαντικότερο συνεργάτη του στα θέματα της εκπαίδευσης³⁰.

Στη συνέχεια, ο Καποδίστριας φρόντισε για την καθιέρωση του θεσμού των Εφόρων ή Επιτρόπων, οι οποίοι αναλάμβαναν την κατά τόπους εποπτεία της ομαλής λειτουργίας των σχολείων. Στις Επιτροπές αυτές διορίζονταν από την Κυβέρνηση ντόπιοι, που είχαν διακριθεί για τον πατριωτισμό και την αρετή τους και ασκούσαν το έργο τους αμισθί. Το έργο των σχολικών Επιτροπών ήταν ουσιαστικό, καθώς επικουρούσαν το έργο του δασκάλου και ρυθμιζόταν λεπτομερώς από ειδικό κανονισμό. Επιπροσθέτως, διορίστηκαν ως επιθεωρητές, τόσο των αλληλοδιδασκτικών, όσο και των τυπικών σχολείων, οι πιο μορφωμένοι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι ανέλαβαν το έργο της γενικής επιτήρησης των σχολείων. Αυτό συμπεριλάμβανε μεταξύ άλλων τον έλεγχο της ικανότητας των δασκάλων, αλλά και τον έλεγχο της απαρέγκλιτης εφαρμογής της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου διδασκαλίας σε όλα τα σχολεία της χώρας, μετά την υποχρεωτική εισαγωγή της³¹.

Με το διάταγμα υπ. αριθ, 1032 της 12-7-1830 καθιερώθηκε ο διορισμός όλων των δασκάλων από το Υπουργείο Παιδείας και η απονομή κυβερνητικών διπλωμάτων σ' αυτούς. Όσοι είχαν κριθεί ακατάλληλοι να εφαρμόσουν την αλληλοδιδασκτική μέθοδο, απολύονταν, ενώ οι ικανοί θα έπαιρναν προαγωγή και αύξηση μισθού. Επιπλέον, με διαταγή της Κυβέρνησης της 12^{ης} Ιουλίου 1830 οριστικοποιήθηκαν ο τρόπος διεξαγωγής όλων των σχολικών εξετάσεων, το ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας, οι

²⁹ Α. Πρασά, *Η εθνική διαπαιδαγώγηση στο σχολείο της καποδιστριακής περιόδου*, στο *Ιωάννης Καποδίστριας 170 χρόνια μετά 1827-1997*, Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου, Ναύπλιο, 1998, σ. 80.

³⁰ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 590.

³¹ Ο.π., σ. 590.

θερινές διακοπές και οι ημέρες αργίας των σχολείων, αλλά και η απονομή επαίνων στους άριστους μαθητές³².

Για την ανάδειξη της αριστείας και των ικανοτήτων των χαρισματικών μαθητών, ο Καποδίστριας θέσπισε τον θεσμό των πρότυπων ή πρωτότυπων σχολείων, στα οποία γίνονταν δεκτοί χαρισματικοί μαθητές έπειτα από αυστηρές εξετάσεις, με αξιοκρατικά κριτήρια, ενώ είναι ο πρώτος Κυβερνήτης παγκοσμίως που καθιέρωσε ειδική γενναιόδωρη δωρεά «εκ 300 γροσίων» ανά μαθητή, σε κάθε δάσκαλο του οποίου οι μαθητές εισάγονταν στα πρότυπα σχολεία, θεωρώντας πως η αριστεία ανήκε και στον δάσκαλο και επιδιώκοντας να εμψύσει κίνητρα τόσο σε δασκάλους, όσο και σε μαθητές, αλλά και να πατάξει την πληγή της αναξιοκρατίας που μάστιζε τη χώρα³³.

Ο Καποδίστριας ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την εκπαίδευση των κοριτσιών, και παρόλο που στόχος του ήταν η συνεκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών, η φοίτηση των κοριτσιών σε μικτά σχολεία παρέμεινε μικρή και σποραδική, με εξαίρεση το σχολείο της Τήνου, όπου οι μαθήτριες αντιστοιχούσαν στο 34 τοις εκατό του μαθητικού πληθυσμού. Οι εύποροι κυρίως γονείς αυτής της εποχής, έστελναν τα κορίτσια τους να μορφωθούν στα Παρθεναγωγεία, αμιγή, ιδιωτικά, αλληλοδιδασκτικά σχολεία, η ίδρυση των οποίων είχε εγκριθεί από το Σύνταγμα της Τροιζήνας και είχε την αποδοχή του Καποδίστρια. Ο Κυβερνήτης, μέσω της γυναικείας εκπαίδευσης αποσκοπούσε στο να καταπολεμηθεί η αμάθειά τους, αλλά και στο να δοθεί έμφαση στις απαιτήσεις του γυναικείου φύλου, στη μητρότητα, την αρετή και την οικιακή ευδαιμονία³⁴.

Τον Οκτώβριο του 1829 μετά από έρανο που έγινε στη Σύρο, άρχισε η ανέγερση χωριστού σχολείου θηλέων, τα οποία έως τότε φοιτούσαν στο μεικτό σχολείο Του φιλέλληνα Κορκ. Στο Παρθεναγωγείο αυτό, φοιτούσαν μετά από λίγο καιρό 130 μαθήτριες. Σχολεία θηλέων λειτούργησαν και στην Τήνο, με 64 μαθήτριες, ενώ στο μεικτό Αλληλοδιδασκτικό σχολείο της Κορίνθου φοιτούσαν το 1830, 16 μαθήτριες. Επίσης, στην Αίγινα λειτουργούσε σχολείο θηλέων με 30 μαθήτριες και μία

³² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 590-591.

³³ [Η Περί Παιδείας Παρακαταθήκη του Ιωάννου Καποδίστρια – Cognosco Team](#)

³⁴ [ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Η εκπαίδευση κατά τον Καποδίστρια \(ioannis-kapodistrias.gr\)](#)

διδασκάλισσα³⁵, το οποίο ίδρυσε η δούκισσα της Πλακεντίας³⁶. Χαρακτηριστική είναι η αναλογία μαθητών-μαθητριών όπως φαίνεται από τη φοίτησή τους στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία. Το 1829 λειτουργούσε στην Αντίπαρο σχολείο με 11 μαθητές και μία μαθήτρια, στην Πάρο με 39 μαθητές και 4 μαθήτριες, στη Μήλο με 29 μαθητές και μία μαθήτρια, στην Ύδρα με 6 μαθητές και 4 μαθήτριες, ενώ στο Ελληνικό σχολείο του Ναυπλίου φοιτούσαν 26 μαθητές και μία μαθήτρια³⁷.

Φρόντισε επιπροσθέτως για την κατάρτιση προγραμμάτων εκπαίδευσης για ενήλικες στον χώρο της εργασίας, ενώ θέσπισε υποτροφίες για άπορους μαθητές διάφορων περιοχών, ώστε να μπορέσουν να φοιτήσουν στα ελληνικά σχολεία. Παράλληλα, εξασφάλισε τη φοίτηση των ελληνοπαίδων σε ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, οργανώνοντας την εκπαίδευσή τους και ενισχύοντάς την με χρήματα δικά του και φίλων του. Το ενδιαφέρον του για την εξέλιξη και την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού του προγράμματος περιλάμβανε και την προσωπική του επίσκεψη στα σχολεία, την παρακολούθηση της πορείας τόσο των μαθητών, όσο και των δασκάλων, τις συμβουλές προς αυτούς, αλλά και την έντυπη διατύπωση των παιδαγωγικών του απόψεων³⁸.

Πέραν των παραπάνω, ο ίδιος ο Καποδίστριας έβαλε υποθήκη όλη την τεράστια ακίνητη πατρική του περιουσία στην Κέρκυρα και διέθεσε όλα του τα χρήματα στην προσπάθεια ανασύστασης του νεοϊδρυθέντος ελληνικού κράτους³⁹.

³⁵ Α. Δεσποτόπουλος, *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1996, σ. 248.

³⁶ Σ. Σίτος, *Η συμβολή του Καποδίστρια εις την παιδείαν του Έθνους*, Αθήνα, Εταιρεία των φίλων του λαού, αρ. 9, 1978, σ. 57.

³⁷ Σ. Ζιώγου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Θεσσαλονίκη, 1983, σ. 35.

³⁸ [Ο Καποδίστριας και το όραμά του για την παιδεία | Πεμπτούσια \(pemptousia.gr\)](http://pemptousia.gr)

³⁹ Ν. Δραγούμη, *Ιστορικά Αναμνήσεις*, τ.Α', εκδ. Ερμής, Αθήνα 1973, σ.81, στο Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.88.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία

Πρόκειται για σχολεία τα οποία ιδρύθηκαν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη. Ο τεράστιος αριθμός των παιδιών καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη να βρεθεί ένας τρόπος διδασκαλίας κατά τον οποίον, όλοι οι μαθητές θα διδάσκονταν ταυτόχρονα⁴⁰.

Μέχρι τον 19^ο αιώνα, όποιος είχε τη δυνατότητα, μορφωνόταν με δάσκαλο στο σπίτι, ενώ οι νέοι μορφωνόνταν στα μοναστήρια, στις Θεολογικές Σχολές ή στις Ακαδημίες, όπου μαθήτευαν κοντά σε φημισμένους δασκάλους. Κάποιοι μάθαιναν τέχνες ως μαθητευόμενοι σε συνεργεία τεχνιτών και συνέχιζαν μετά, ασκώντας το επάγγελμα. Τα πράγματα όμως αλλάζουν και παρατηρείται μία στροφή σε όλη την Ευρώπη από την εξατομικευμένη μαθησιακή διδασκαλία, στη συλλογική. Στο πλαίσιο αυτό, δύο Άγγλοι παιδαγωγοί, οι Andrew Bell και Joseph Lancaster επινόησαν μία νέα μέθοδο, η οποία σταδιακά υιοθετήθηκε και εφαρμόστηκε σε πάρα πολλές χώρες, ενώ κάποια στιγμή και το νεοσύστατο ελληνικό κράτος υιοθέτησε τις νέες εκπαιδευτικές πρακτικές, οι οποίες ήδη εφαρμόζονταν στον ευρωπαϊκό χώρο⁴¹.

Στα σχολεία όπου εφαρμοζόταν η αλληλοδιδασκτική ή Λαγκαστεριανή μέθοδος διδασκαλίας, οι καλύτεροι μαθητές δίδασκαν τους πιο αδύναμους, ανάγνωση, γράψιμο και αριθμητική, χρησιμοποιώντας ειδικούς πίνακες. Ο Ιωσήφ Λάνκαστερ, ο εμπνευστής της μεθόδου, το 1798 ίδρυσε στο Λονδίνο το Borough Road School ενώ το 1803 περιέγραψε με λεπτομέρειες το αλληλοδιδασκτικό του σύστημα στο βιβλίο του «Βελτιώσεις στην εκπαίδευση». Ο στόχος ήταν τα παιδιά να γίνουν χρήσιμα μέλη της κοινωνίας, ενώ δεν υπήρχε θρησκευτικός προσανατολισμός. Η μέθοδος Λάνκαστερ υιοθετήθηκε από πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ενώ ο τύπος του αλληλοδιδασκτικού σχολείου εξαπλώθηκε εκτός από τη Γαλλία (στην οποία έως το 1820 υπήρχαν 1500 σχολεία), σε χώρες όπως η Σουηδία (500 σχολεία έως το 1840), η Δανία (300 σχολεία έως το 1831), αλλά και η Ρωσία, η Ελβετία, ο Καναδάς, η Ισπανία, οι ΗΠΑ και η Νότια Αμερική⁴².

⁴⁰ [Κοινές ιστορίες - Διάδοση της λαϊκής εκπαίδευσης \(duth.gr\)](http://duth.gr)

⁴¹ [Ο θεσμός των αλληλοδιδασκτικών σχολείων \(greece2021.gr\)](http://greece2021.gr)

⁴² [Κοινές ιστορίες - Διάδοση της λαϊκής εκπαίδευσης \(duth.gr\)](http://duth.gr)

Το πρώτο αλληλοδιδασκτικό Διδασκαλείο, το οποίο προετοίμαζε τους αλληλοδιδασκτικούς δασκάλους, ιδρύθηκε με την υποστήριξη του άρχοντα Νικολάου Ροσσέτι-Ροσνοβάνου, στο Ιάσι, το 1819 από τον Γεώργιο Κλεόβουλο, ο οποίος είχε σπουδάσει στο Παρίσι την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Τον Μάρτιο του 1820 ξεκίνησε τη διδασκαλία του στο σχολείο αυτό ο ιδρυτής του, ο οποίος κατάφερε να συγκεντρώσει την τρίτη μέρα της λειτουργίας του 80 μαθητές, ανάμεσα στους οποίους υπήρχαν εγγράμματοι ενήλικες, κυρίως σπουδαστές της ηγεμονικής σχολής του Ιασίου, οι οποίοι παρακολουθούσαν θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα και αποτέλεσαν τους πρώτους «δασκαλιστές». Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για ένα είδος σεμιναρίων, τριμηνιαίας διάρκειας, χρόνος αρκετός ώστε να ασκηθούν οι μέλλοντες δάσκαλοι στην αλληλοδιδασκτική μέθοδο διδασκαλίας⁴³. Από το Διδασκαλείο αυτό, αποφοίτησαν πολλοί αλληλοδιδασκτικοί δάσκαλοι, οι οποίοι σκορπίστηκαν σε όλη την Ελλάδα και στελέχωσαν τα πολυάριθμα αλληλοδιδασκτικά σχολεία που ιδρύθηκαν⁴⁴.

Ο ίδιος ο Κλεόβουλος μας δίνει κάποια στοιχεία για τη μέθοδο που εφαρμοζόταν στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία της Ελλάδας σ' επιστολή που απευθύνει στον Λευκάδιο Αθανάσιο Πολίτη και δημοσιεύτηκε στις 15ης Δεκεμβρίου 1818 στον Λόγιο Ερμή. Εκεί γράφει πως «η βάση αυτής (της αλληλοδιδασκτικής) ως εξ αυτής της ονομασίας εννοείται, εις το να διδάσκονται τα παιδιά αναμεταξύ των αμοιβαίως: τα πλέον προκομμένα δηλαδή τα ολιγότερον». Περιγράφει πώς τα παιδιά χωρίζονταν σε τάξεις ανάλογα με τις ικανότητές τους, ενώ δύο παιδιά σε κάθε τάξη, οι καλύτεροι μαθητές, διορίζονται ως δάσκαλοι, με την ονομασία πρωτόσχολοι ή ερμηνευτές και με την αρμοδιότητα να διδάσκουν και να επιτηρούν τα υπόλοιπα παιδιά. Υπάρχει σύστημα ποινών, αλλά και κίνητρα ώστε να παρακινούνται τα παιδιά να περνούν τις τάξεις και να προοδεύουν, ώστε να γίνουν και εκείνα πρωτόσχολοι⁴⁵.

Οι πρωτόσχολοι είχαν διδαχτεί απευθείας από τον δάσκαλο, ενώ έκαναν με τη σειρά τους κι εκείνοι τον δάσκαλο στους πιο αδύναμους μαθητές. Καθώς οι μαθητές χωρίζονταν σε τάξεις (κλάσεις) ανάλογα με τις γνώσεις τους, οι πιο προχωρημένοι,

⁴³ Σ. Μπουζάκης και Χ.Τζήκας, *Η κατάρτιση των δασκάλων -Διδασκαλισσών στην Ελλάδα*, Τομ. Α' *Η περίοδος των Διδασκαλείων, 1834-1933*, Αθήνα, Gutenberg, 1996, σ. 17.

⁴⁴ [Αλληλοδιδασκτικό σχολείο - Wikiwand](#)

⁴⁵ [Ο.π.](#)

δίδασκαν εκείνους που βρίσκονταν σε μικρότερη τάξη⁴⁶. Σχηματιζόταν δηλαδή ένα είδος πυραμίδας, στο οποίο οι προχωρημένοι μαθητές δίδασκαν εκείνους που βρίσκονταν από κάτω κι εκείνοι με τη σειρά τους, τους αρχάριους⁴⁷. Ο Δημαράς αναφέρει πως στα ελληνικά αλληλοδιδασκτικά σχολεία οι πρωτόσχολοι ήταν δύο κατηγοριών: α) οι γενικοί πρωτόσχολοι, που διοικούσαν και επιτηρούσαν όλο το σχολείο υπό την εποπτεία του δασκάλου και β) οι μερικοί πρωτόσχολοι, που λογοδοτούσαν στους ανωτέρω και ήταν υπεύθυνοι για μία τάξη ή ένα τμήμα. Όπως περιγράφεται στον Οδηγό της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου του Ι. Κοκκώνη, ο δάσκαλος υποστηρίζεται από τους πρωτόσχολους, όχι για να αποφύγει τα καθήκοντά του, αλλά για να ενισχυθεί ώστε να μπορέσει να τα εκπληρώσει καλύτερα⁴⁸.

Αντί για διδακτικά βιβλία υπήρχαν πίνακες κρεμασμένοι στους τοίχους, οι οποίοι περιείχαν γραμμένα κείμενα από διάφορα μαθήματα, τα οποία υπαγόρευαν, ανέλυναν και ερμήνευαν οι πρωτόσχολοι. Κατά τη διδασκαλία, επικρατούσε σιγή μέσα στην τάξη, ενώ ο δάσκαλος, που έπρεπε να είναι αφοσιωμένος στο επάγγελμά του και να αγαπάει να βρίσκεται ανάμεσα στα παιδιά, μιλούσε σπάνια και ενημέρωνε συνοπτικά τους πρωτόσχολους για τα καθήκοντά τους. Διδάσκονταν έξι μαθήματα στη στοιχειώδη εκπαίδευση: ανάγνωση, γραφή, αριθμητική, γραμματική, χριστιανική διδασκαλία και γραμμική ιχνογραφία. Εκτός από τους πίνακες που προαναφέρθηκαν, συντάχθηκαν και μεταφράστηκαν πολλά βιβλία για τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία. Ο Νικητόπουλος έγραψε γραμματική και την περίληψη του Ιερού Ευαγγελίου, ενώ στο Εθνικό Τυπογραφείο της Αίγινας τυπώθηκαν με τον τίτλο «χριστιανικής διδασκαλίας μάθημα», τρία τεύχη θρησκευτικού περιεχομένου, τα οποία περιλάμβαναν το προσευχητάριο, τη σύνοψη ιερής κατήχησης και τη σύνοψη ιερής ιστορίας. Καθώς τα βιβλία αυτά δεν επαρκούσαν για τις ανάγκες των μαθητών, αγοράστηκαν από την Κυβέρνηση πλήθος άλλων βιβλίων ιδιωτικών εκδόσεων. Καθοριστική στάθηκε η συμβολή πολλών συνεργατών και φίλων του Καποδίστρια, όπως οι αδελφοί Ζωσιμά, ο Κ. Οικονόμου, ο Ν. Δούκας, ο Ν. Βάμβας και άλλοι, οι οποίοι χρηματοδότησαν την αγορά βιβλίων, τα οποία συγκεντρώνονταν στη βιβλιοθήκη του Ορφανοτροφείου της

⁴⁶ [Ο θεσμός των αλληλοδιδασκτικών σχολείων \(greece2021.gr\)](http://greece2021.gr)

⁴⁷ [Μέθοδοι διδασκαλίας τον 19ο και στις αρχές του 20ού αιώνα \(arsakeio.gr\)](http://arsakeio.gr)

⁴⁸ Α. Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, (τεκμήρια ιστορίας), 1821-1894* τομ. Α΄, Αθήνα, Εστία, 1999, σ. 94.

Αίγινας, και από εκεί, μέσω του εφόρου και της γραμματείας, αποστέλλονταν στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία⁴⁹.

Υπήρχαν τρεις βαθμοί δασκάλων στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία, πρώτου, δεύτερου και τρίτου, ανάλογα με τις γνώσεις τους. Διορίζονταν από την Κυβέρνηση και αμείβονταν σύμφωνα με τον βαθμό τους⁵⁰.

Στην Ελλάδα τα πρώτα αλληλοδιδασκτικά σχολεία ιδρύθηκαν και λειτούργησαν στα Επτάνησα, τα οποία βρίσκονταν υπό βρετανική διοίκηση από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Ήδη από την Α' (1822) και Β' (1823) Εθνοσυνέλευση επισημάνθηκε η ανάγκη της μόρφωσης του ελληνικού πληθυσμού μέσω της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, με προτεραιότητα τη διάδοση της στοιχειώδους εκπαίδευσης στα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα⁵¹.

Τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία ξεκίνησαν τη λειτουργία τους στην Ελλάδα έναν μόλις χρόνο πριν την κήρυξη της ελληνικής Επανάστασης και παρά την επιτυχία τους δέχτηκαν σφοδρές αντιδράσεις από τους συντηρητικούς κύκλους της εποχής και κυρίως από την Εκκλησία εξαιτίας α) της αντικατάστασης της ιερής γλώσσας του Ευαγγελίου, της αρχαίας ελληνικής δηλαδή, με τη χυδαία καθομιλουμένη, β) της εκκοσμίκευσης της εκπαίδευσης, γ) της απομάκρυνσης των κληρικών από τη στοιχειώδη εκπαίδευση και δ) της απώλειας του ελέγχου στα σχολεία που ασκούσε μέχρι τότε η Εκκλησία⁵².

Ο Καποδίστριας ανέθεσε στις 11 Ιανουαρίου 1828 στον Γ. Κλεόβουλο την οργάνωση ενός αλληλοδιδασκτικού σχολείου για τα ορφανά του πολέμου που είχαν συγκεντρωθεί και διέμεναν προσωρινά στον Πόρο, με ενέργειες του Καποδίστρια. Ο Κλεόβουλος, πράγματι, οργάνωσε με την άφιξή του στο νησί στις αρχές Απριλίου 1828 το πρώτο αλληλοδιδασκτικό σχολείο της κυβέρνησης Καποδίστρια, δυστυχώς όμως, δεν

⁴⁹ [ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Η εκπαίδευση κατά τον Καποδίστρια \(ioannis-kapodistrias.gr\)](http://ioannis-kapodistrias.gr)

⁵⁰ Ο.π.

⁵¹ [Ο θεσμός των αλληλοδιδασκτικών σχολείων \(greece2021.gr\)](http://greece2021.gr)

⁵² Κ. Χατζόπουλος, *Η εισαγωγή της αλληλοδιδασκτικής στη Νεοελληνική Εκπαίδευση*, στο *Η Εκπαίδευση του Νέου Ελληνισμού (18^{ος}-20^{ος} αι.) και η Ιστορική Εκπαίδευση, Κείμενα αφιερωμένα στον Δανίλ Αντωνίου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2022, σ. 163-164.

πρόλαβε να ολοκληρώσει το έργο του, καθώς στις 28 Ιουλίου του ίδιου έτους πέθανε από πνευμονία⁵³.

Το γεγονός πάντως πως ο Ιωάννης Καποδίστριας επιλέγει τους ανθρώπους στους οποίους εμπιστεύεται την οργάνωση και τη λειτουργία των πρώτων σχολείων στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος με κριτήριο τις σπουδές τους σε σχολές του εξωτερικού, δείχνει την πρόθεσή του να εναρμονιστεί η Ελλάδα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και να μη μείνει πίσω στον τομέα της εκπαίδευσης και του κοινωνικού εκσυγχρονισμού.

Τον Οκτώβριο του 1829 ο Καποδίστριας συνέστησε τρεις επιτροπές στις οποίες ανέθεσε τη μετάφραση και τη σύσταση των βιβλίων που θα χρησιμοποιούνταν για τη διδασκαλία στα αλληλοδιδασκτικά και τα τυπικά σχολεία. Η μία από τις τρεις επιτροπές, η «Επιτροπή επί της Προπαιδείας» ανέλαβε τη συγκέντρωση όλων των εγχειριδίων που αναφέρονταν στην οργάνωση των σχολείων και την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Τα εγχειρίδια που συγκεντρώθηκαν ήταν τα παρακάτω: α) η ερμηνεία του Κλεόβουλου, η οποία παρέμεινε στη χειρόγραφη μορφή της και περιφερόταν από χέρι σε χέρι, καθώς δεν τυπώθηκε ποτέ, και αναφερόταν στο διδακτικό υλικό, τους κανόνες της σχολικής οργάνωσης, αλλά και στα προστάγματα που θα έπρεπε να χρησιμοποιούν οι πρωτόσχολοι για να καθοδηγούν τους μαθητές στη διάρκεια των μαθημάτων, β) η ερμηνεία του Συνέσιου, που αφορούσε στο μάθημα της Αριθμητικής, αλλά αφιέρωνε και λίγες σελίδες στις ποινές των μαθητών, στον προβιβασμό τους σε μεγαλύτερη τάξη και στα καθήκοντα του θυρωρού, γ) η ερμηνεία του Πολίτη, του εισηγητή της αλληλοδιδασκτικής στα Επτάνησα, το χειρόγραφο του οποίου είχε κυκλοφορήσει αρχικά στην Κέρκυρα και κατόπιν ήρθε και στην Ελλάδα και δ) η ερμηνεία με τον τίτλο «Σύστημα Αγγλικών δια τα σχολεία ή εύκολη μέθοδος δια την διδασκαλία των παιδιών», η οποία είχε κυκλοφορήσει το 1827 από την Αγγλικανική Ιεραποστολή της Μάλτας και αναφέρεται με λεπτομέρειες στη γενική οργάνωση του σχολείου, ενώ είναι και το μόνο από τα εγχειρίδια που αναφέρεται στην εκπαίδευση των κοριτσιών, για τα οποία προβλέπεται, επιπλέον των μαθημάτων, και η διδασκαλία της ραπτικής⁵⁴.

Τα μέλη της Επιτροπής (Νικητόπουλος, Κοκκώνης, Μουστοξύδης), ήρθαν σε ρήξη μεταξύ τους, καθώς, σε αντίθεση με την αυταρχική στάση του Καποδίστρια, ο

⁵³ [Γεώργιος Κλεόβουλος, ο πρωτοπόρος Θρακιώτης παιδαγωγός στην Ερμούπολη του 19ου αιώνα \(alexpolisonline.com\)](http://alexpolisonline.com)

⁵⁴ [Αίγινα, Αίγινα Νεότερη Ιστορία, Αίγινα Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας \(aegina.com.gr\)](http://aegina.com.gr)

οποίος υποστήριζε ότι είναι αυτονόητη η έλλειψη γνώσεων και η απειρία των δασκάλων, ο Νεόφυτος Νικητόπουλος επέμενε και κατόρθωσε τελικά να σταλεί ειδική εγκύκλιος προς όλους τους δασκάλους. Στην εγκύκλιο αυτή, η οποία στάλθηκε στις 14-11-1829, η Επιτροπή ζητούσε από τους δασκάλους, αφενός πληροφορίες για την οργάνωση των σχολείων τους και τον τρόπο που δίδασκαν, τους πίνακες που χρησιμοποιούσαν αλλά και τα βιβλία, και αφετέρου, προτάσεις για αλλαγές που θεωρούσαν αναγκαίες. Οι Κοκκώνης και Μουστοξύδης, θερμοί υποστηρικτές του Καποδίστρια, τάχθηκαν με το μέρος του Κυβερνήτη, ενώ ο Νικητόπουλος, υποστήριζε μια πιο φιλελεύθερη προσέγγιση στην εφαρμογή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου⁵⁵. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι άτομα όπως ο Νικητόπουλος, με φιλελεύθερες ιδέες, από τις πιο σημαντικές μορφές της ιστορίας της εκπαίδευσης της εποχής, παραμερίστηκαν, καθώς αδυνατούσαν να συμπλεύσουν με τις αντιπαραθέσεις και τις συγκρουόμενες φιλοδοξίες της εξουσίας⁵⁶.

Η ανάγκη της εκμάθησης της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου από τους Έλληνες δασκάλους ήταν επιτακτική, καθώς, οι περισσότεροι από όσους ισχυρίζονταν ότι τη γνώριζαν, αφενός είχαν ελάχιστες γνώσεις, αφετέρου δεν εφάρμοζαν ενιαία μέθοδο διδασκαλίας. Στην πραγματικότητα υπήρχε τεράστια διαφοροποίηση ανάμεσα στους δασκάλους της αλληλοδιδασκτικής, αφού κάποιοι ανάμεσά τους μπορούσαν να γράψουν σχολικά εγχειρίδια και οδηγούς της μεθόδου, ενώ άλλοι, απλώς γνώριζαν γραφή και ανάγνωση. Προκειμένου λοιπόν να επιτευχθεί η ομοιομορφία και ο έλεγχος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, χρειαζόταν να εφαρμοστεί ένα συγκεκριμένο μοντέλο αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, πράγμα που έγινε. Επιλέχθηκε εκείνο του Γάλλου Louis Charles Sarazin, του οποίου η απαρέγκλιτη επί ποιινή απόλυτης χρήση του, επιβλήθηκε από τον Καποδίστρια με διάταγμα, το θέρος του 1830⁵⁷. Ο Κυβερνήτης ανέθεσε τη μετάφραση του ανωτέρω εγχειριδίου στον Ι. Κοκκώνη, ο οποίος πολύ σύντομα την ολοκλήρωσε⁵⁸.

⁵⁵ [Αίγινα, Αίγινα Νεότερη Ιστορία, Αίγινα Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας \(aegina.com.gr\)](http://Aigina.com.gr)

⁵⁶ Α. Πρασά, *Κατευθύνσεις και προοπτικές της εκπαιδευτικής πολιτικής του πρώτου Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια (1828-1831)*, σ. 213-214, στο *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, επιμ. Γιώργος Γεωργής, Αθήνα, Καστανιώτη, 2015.

⁵⁷ Χ. Τζήκας, *Το Βασιλικό Διδασκαλείο 1834-1864*, Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ., Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 50-51

⁵⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 590.

Επιπροσθέτως, ο Καποδίστριας, σε επιστολή του προς τον Ανδρέα Μουστοξύδη, περιγράφει τις αρετές και τα προσόντα που θα έπρεπε να έχει ο δάσκαλος: α) ηλικία μεταξύ 25-45 ετών, ανεπίληπτοι ως προς το ήθος και τη θεοσέβεια, β) να γνωρίζουν πολύ καλά την ελληνική γλώσσα και εάν είναι δυνατόν να γνωρίζουν και μία ξένη γλώσσα και γ) να είναι αφιερωμένοι στη μάθηση και να έχουν κλίση σε κάποια από τις επιστήμες⁵⁹.

Παρατηρούμε πως τα κριτήρια επιλογής των δασκάλων ορίζονται με βάση τις αρχές της εποχής, κατά την οποία, το ήθος και η θεοσέβεια αποτελούσαν το σημαντικότερο ίσως προσόν των ανθρώπων που θα έρχονταν καθημερινά σε επαφή με τα παιδιά και θα αναλάμβαναν την εκπαίδευσή τους. Η ηλικία τους επίσης, δείχνει την πεποίθηση του Καποδίστρια ότι οι δάσκαλοι δεν θα έπρεπε να είναι ούτε πολύ μικροί, ούτε πολύ μεγάλοι, καθώς και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, ίσως δημιουργούνταν προβλήματα. Αυτοί οι περιορισμοί σήμερα δεν ισχύουν, καθώς το Κράτος δεν ελέγχει την προσωπικότητα των εκπαιδευτικών που διορίζονται, ούτε θέτει τόσο αυστηρό ηλικιακό όριο στις προσλήψεις τους.

Η πολύ καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας ως απαραίτητο προσόν όλων των δασκάλων, καθώς και η γνώση μιας ξένης γλώσσας είναι και σήμερα απαραίτητα, για κάθε Έλληνα εκπαιδευτικό, ενώ η αφοσίωσή τους στη μάθηση, δυστυχώς δεν είναι κάτι που ελέγχεται ή μπορεί να αξιολογηθεί (τουλάχιστον με αξιοκρατικά κριτήρια).

Οποσδήποτε, θα πρέπει να σταθούμε στο γεγονός πως γίνεται μία πρώτη προσπάθεια επιλογής των καταλληλότερων εκπαιδευτικών, ώστε να αποφευχθούν τα λάθη που είχαν γίνει στο παρελθόν, και να κερδηθεί πολύτιμος χρόνος.

Επιπλέον, ο Καποδίστριας, όπως προκύπτει από επιστολή του Μουστοξύδη προς εκείνον, ενδιαφερόταν για τη μέθοδο διδασκαλίας και έδινε μεγάλη σημασία στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Για τον σκοπό αυτόν, ο δάσκαλος θα έπρεπε να χρησιμοποιεί πληθώρα εποπτικών μέσων διδασκαλίας ανάλογα με το μάθημα και όχι

⁵⁹ Γ. Παπαγεωργίου, *Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής παροικίας της Αγκώνας τον 19^ο αι.* Ιωάννινα, 1975, σ. 302, 306, στο Σ. Σίτος, *Η συμβολή του Καποδίστρια εις την παιδείαν του Έθνους*, Αθήνα, Εταιρεία των φίλων του λαού, αρ. 9, 1978, σ. 43.

να περιορίζεται σε ένα ξερό αφηγηματικό πλαίσιο⁶⁰, βασικές αρχές της διδασκαλίας, που δεν ξεπεράστηκαν ποτέ, ανεξάρτητα από το εάν εφαρμόζονται ή όχι.

Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος ήταν επιστημονικά τεκμηριωμένη και πρόσφερε εγχειρίδια με λεπτομερείς οδηγίες εφαρμογής της. Στη μετεπαναστατική Ελλάδα είναι δύσκολο να ισχυριστεί κάποιος πως όλα λειτουργούσαν σύμφωνα με τα ανωτέρω επιστημονικά εγχειρίδια, καθώς οι δυσκολίες ήταν πολλές, ωστόσο η μέθοδος επικράτησε και πρόσφερε στα παιδιά τη δυνατότητα της εκμάθησης ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής. Μέχρι το 1840, τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία της χώρας ήταν πάνω από ογδόντα⁶¹.

Η αλληλοδιδασκτική κυριάρχησε στην ελληνική εκπαίδευση και βοήθησε πολύ, καθώς δεν υπήρχε ικανοποιητικός αριθμός δασκάλων και υπήρχε επιτακτική ανάγκη στοιχειώδους μόρφωσης των νέων. Ολοκλήρωσε όμως τον κύκλο της και ενώ στην Ευρώπη ήταν ήδη ξεπερασμένη και είχε αντικατασταθεί από τη συνδιδασκτική μέθοδο, στην Ελλάδα, συνεχίστηκε η εφαρμογή της, καθώς οι Δήμοι αδυνατούσαν να ιδρύσουν επαρκή συνδιδασκτικά σχολεία. Επιπροσθέτως, η αλληλοδιδασκτική κατακρίθηκε έντονα, καθώς πολλοί δάσκαλοι προτιμούσαν να μαθαίνουν κάποια πράγματα σε λίγους μαθητές και αδιαφορούσαν για τους υπόλοιπους. Επισήμως, ο Νέος Οδηγός της Εκπαίδευσης του 1841 μιλάει για δύο τύπους Δημοτικών σχολείων, το Κατώτερο αλληλοδιδασκτικό και το Ανώτερο συνδιδασκτικό. Χρειάστηκε όμως να φτάσουμε στο 1880, οπότε με το Β.Δ της 3^{ης} Σεπτεμβρίου, καταργείται η αλληλοδιδασκτική και καθιερώνεται η συνδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας⁶².

⁶⁰ Γ. Παπαγεωργίου, *Συμβολή στην ιστορία της ελληνικής παροικίας της Αγκώνας τον 19^ο αι.* Ιωάννινα, 1975, σ. 312, στο Σ. Σίτος, *Η συμβολή του Καποδίστρια εις την παιδείαν του Έθνους*, Αθήνα, Εταιρεία των φίλων του λαού, αρ. 9, 1978, σ. 61.

⁶¹ [Μία σταγόνα ιστορία: Τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία \(newsit.gr\)](http://newsit.gr)

⁶² [Μέθοδοι διδασκαλίας τον 19ο και στις αρχές του 20ού αιώνα \(arsakeio.gr\)](http://arsakeio.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Τα καποδιστριακά εκπαιδευτικά ιδρύματα

Ο Καποδίστριας, για να υλοποιήσει την εκπαιδευτική του πολιτική, στα τριάντισι χρόνια της διακυβέρνησής του, ίδρυσε αξιόλογα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην ελεύθερη Ελλάδα.

Τα αμιγώς κρατικά ιδρύματα, δηλαδή εκείνα που ιδρύθηκαν με απόφαση της Κυβέρνησης, διοικούνταν και χρηματοδοτούνταν άμεσα από αυτήν, είναι κυρίως τα εκπαιδευτήρια της Αίγινας⁶³, αφού η Αίγινα υπήρξε η πρώτη πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, και ο Κυβερνήτης τη μετέτρεψε σε αληθινή «σχολειούπολη»⁶⁴. Τα κρατικά αυτά ιδρύματα είναι: Το Ορφανοτροφείο, το Κεντρικό Σχολείο, Το Πρότυπο αλληλοδιδασκτικό Σχολείο, η γεωργική Σχολή της Τίρυνθας, η Σχολή Ευελπίδων και το Εκκλησιαστικό Σχολείο του Πόρου. Ο σκοπός, η λειτουργία και η σημασία των παραπάνω καποδιστριακών ιδρυμάτων παρουσιάζονται στο παρόν κεφάλαιο.

Παρά τις τεράστιες προσπάθειες που έγιναν από μέρους της Κυβέρνησης, του ίδιου του Καποδίστρια προσωπικά αλλά και των συνεργατών του, γεγονός παραμένει το ότι «τα Ίδρύματα τά όποια ίδρυσε ό Καποδίστριας παρουσίασαν έξαρχής πολλά συμπτώματα δυσλειτουργίας (και)..διαλύθηκαν σχεδόν άμέσως μετά τον θάνατό του...Και είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρά τις παιδαγωγικές τους πρωτοτυπίες, τά εκπαιδευτήρια τών Pestalotzi και Fellenberg είχαν την ίδια μοίρα με αυτά τοῦ Καποδίστρια. Διαλύθηκαν δηλαδή με τον θάνατο τών ιδρυτῶν τους»⁶⁵.

⁶³ Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 132

⁶⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 591.

⁶⁵ Εμμανουήλ Π. Περσελή, *Εξουσία και θρησκευτική αγωγή στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, σ. 48, στο Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ. 151.

4.1. Το Ορφανοτροφείο της Αίγινας

Στις 8 Οκτωβρίου 1828 σε οικόπεδο που πρόσφερε η Δημογεροντία της Αίγινας, θεμελιώθηκαν ο ναός και το κτίριο του Ορφανοτροφείου της Αίγινας, που χτίστηκαν με χρήματα που πρόσφεραν τόσο Έλληνες του εξωτερικού, όσο και φιλέλληνες⁶⁶. Στα 12 στρέμματα της Δημογεροντίας, οι πολίτες της Αίγινας, με πρωτοβουλία του Αιγινήτη Μιχαήλου Μαλλούκα, δώρισαν ακόμη 55 στρέμματα, για να χρησιμοποιηθούν ως κήπος και καλλιεργήσιμη γη του Ορφανοτροφείου, αποδεικνύοντας τη συλλογική προσπάθεια των πολιτών για την προστασία των ορφανών παιδιών. Ο μηχανικός στον οποίο ο Καποδίστριας ανέθεσε τη μελέτη και την κατασκευή του έργου ήταν ο Θεόδωρος Βαλλιάνος, ο οποίος συνεργάστηκε με τον μηχανικό Δημ. Σταυρίδη και τον μάστορα Χρήστο Λόξα. Επιπροσθέτως, για την αποπεράτωση του έργου εργάστηκαν 1200 πρόσφυγες και οι οικογένειές τους, οι οποίοι, για να εξασφαλίσουν τον βιοπορισμό τους, πήγαν στην Αίγινα από την Αθήνα, ως ανειδίκευτοι εργάτες, Γενικός Έφορος του Ορφανοτροφείου διορίστηκε αρχικά ο αδερφός του Κυβερνήτη, Βιάρος Καποδίστριας, και στη συνέχεια, ο Κερκυραίος λόγιος, Α. Μουστοξύδης⁶⁷.

Ο Καποδίστριας είχε ζητήσει να συμπεριληφθεί στο κτήριο και παρεκκλήσι, για την εκμάθηση των διδαγμάτων της χριστιανικής θρησκείας, αλλά και την κάλυψη των θρησκευτικών αναγκών των τροφίμων του Ορφανοτροφείου. Η θεμέλιος πλάκα, την οποία κατέθεσε στις 20 Οκτωβρίου 1828 εκ μέρους του Κυβερνήτη ο αρχιερέας Αιγίνης Γεράσιμος, έφερε την επιγραφή: «Εκ μέρους του Ελληνικού Έθνους ο Κυβερνήτης της Ελλάδος καθιερώνει τον ναόν τούτον εις τον Σωτήραν της Ελλάδος Θεόν»⁶⁸. Την πρόοδο των εργασιών επέβλεπε ο ίδιος ο Καποδίστριας. Από τις αρχές Μαρτίου 1829 είχαν ήδη εγκατασταθεί τα πρώτα παιδιά, τα οποία εξαγοράστηκαν από την αιχμαλωσία των Τούρκων στην Αλεξάνδρεια, με χρήματα του φιλέλληνα βασιλιά της Γαλλίας Καρόλου Ι, ενώ τα επίσημα εγκαίνια του Ιδρύματος έγιναν στις 6 Απριλίου του ίδιου έτους⁶⁹.

⁶⁶ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 589.

⁶⁷ [Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο: Η σύντομη ιστορία ενός σπουδαίου έργου | Άγνωστη Ελλάδα \(maxmag.gr\)](http://maxmag.gr)

⁶⁸ [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](http://teiwest.gr)

⁶⁹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 589.

Οι πρώτοι μαθητές του Ορφανοτροφείου ήταν τα ορφανά παιδιά που βρήκε ο Καποδίστριας να περιφέρονται ρακένδυτα στο στρατόπεδο της Τριζήνας, τα 66 ορφανά παιδιά που όπως προαναφέρθηκε εξαγοράστηκαν από τους Γάλλους, καθώς και 160 ψυχογιόι από τον Πόρο, με αποτέλεσμα το σύνολο των μαθητών να ανέρχεται σε 600 από την πρώτη μέρα της λειτουργίας του. Το διδακτικό πρόγραμμα, που ήταν συνδυασμός αλληλοδιδασκτικού σχολείου για την εκμάθηση των βασικών γνώσεων και επαγγελματικών εργαστηρίων για την εκμάθηση μιας τέχνης, πρόσφερε στα παιδιά μια ευκαιρία επαγγελματικής αποκατάστασης⁷⁰.

Το ορθογώνιο κτήριο με τα μεγάλα παράθυρα, υπήρξε το πρώτο οργανωμένο ίδρυμα που χτίστηκε με στόχο την προσφορά στέγης και γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης στα ορφανά του απελευθερωτικού αγώνα του 1821⁷¹. Το κτήριο περιλάμβανε 12 δωμάτια, το καθένα από τα οποία προοριζόταν για 30 παιδιά⁷². Το Ορφανοτροφείο, οι δαπάνες για την κατασκευή του οποίου έφτασαν τα 55.371 γρόσια, εξελίχθηκε σε σημαντικό κοινωνικοπολιτιστικό κέντρο, καθώς, εκτός από τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία και τα επαγγελματικά εργαστήρια εκμάθησης τεχνών που προαναφέρθηκαν, στεγάστηκαν στο ευρύτερο πλαίσιο του, η Δημόσια Εθνική Βιβλιοθήκη⁷³, με τη συγκέντρωση παλιών βιβλίων και χειρόγραφων από τις δωρεές των Αδαμάντιου Κοραή, Νικηφόρου Ζωσιμά, Νεοφώτιστου Δούκα και ομογενών του εξωτερικού, συνολικά 1018 τόμων⁷⁴, η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Εθνικό Ωδείο και το Εθνικό Τυπογραφείο. Στο τελευταίο, εκδιδόταν η «Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος», καθώς και η κρατική εφημερίδα «Αιγιναία»⁷⁵, το κύριο μέρος της θεματολογίας της οποίας, αφορούσε στην ελληνική εκπαίδευση. Με εκδότη τον Γεώργιο Αποστολίδη Κοσμητή και συνεργάτες τους Ιωάννη Κοκκώνη και Ανδρέα Μοστοξύδη, υπήρξε ένα συντηρητικό στη δομή του

⁷⁰ [Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο: Η σύντομη ιστορία ενός σπουδαίου έργου | Άγνωστη Ελλάδα \(maxmag.gr\)](#)

⁷¹ [Το ιστορικό κτήριο του Καποδιστριακού Ορφανοτροφείου Αίγινας άνοιξε για το κοινό ως εικαστικός χώρος | travel.gr](#)

⁷² [Όταν ο Καποδίστριας ίδρυσε Ορφανοτροφείο στην Αίγινα - Ορθοδοξία News Agency \(orthodoxianewsagency.gr\)](#)

⁷³ [Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο: Η σύντομη ιστορία ενός σπουδαίου έργου | Άγνωστη Ελλάδα \(maxmag.gr\)](#)

⁷⁴ [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](#)

⁷⁵ [Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο: Η σύντομη ιστορία ενός σπουδαίου έργου | Άγνωστη Ελλάδα \(maxmag.gr\)](#)

έντυπο, το οποίο στην πραγματικότητα ήταν ένα όργανο συστηματικής προβολής της καποδιστριακής εκπαιδευτικής πολιτικής. Μία εβδομάδα πριν τη δολοφονία του Καποδίστρια, κυκλοφόρησε το τελευταίο φύλλο⁷⁶.

Τον Μάιο του 1829, τριμελής Επιτροπή αποτελούμενη από τον Βάιο Καποδίστρια, τον ιεροδιάκονο Γρηγόριο Κωνσταντά και τον αρχιμανδρίτη Λεόντιο Καμπάνη, ανέλαβε την οργάνωση και την επιστασία του Ιδρύματος, βασική αρχή της λειτουργίας του οποίου, όπως αναφέρει ο Κωνσταντάς σε επιστολή του προς τον Καποδίστρια, ήταν, η επίτευξη της αρμονίας, όχι με τιμωρίες και βαρβαρότητες, αλλά με την συνύπαρξη της φύσης, του κλίματος, του κοινωνικού περιβάλλοντος και των δασκάλων⁷⁷. Η ανάθεση της εποπτείας του Ορφανοτροφείου από τον Καποδίστρια στον αδερφό του και σε δύο ιερωμένους αποδεικνύει, αφενός την επιθυμία του να έχει πλήρη έλεγχο συνεργαζόμενος με άτομα της απολύτου εμπιστοσύνης του, αφετέρου, την προσήλωσή του στον θρησκευτικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης που ήθελε να προσφέρει στους Έλληνες.

Πολυεπίπεδη η προσφορά του ιδρύματος, καθώς σε αυτό, εκτός από το αλληλοδιδασκτικό σχολείο με τις τρεις κλάσεις μαθημάτων, και το Ελληνικό ή Πρότυπο, ή Προκαταρκτικό σχολείο, λειτούργησαν οι πρώτες σχολές ραπτικής, βιβλιοδετικής (όπου τυπώνονταν σχολικά βιβλία), ξυλουργικής, τορνευτικής, πλεκτικής, ωρολογοποιίας, υποδηματοποιίας, αλλά ιδρύθηκε και η πρώτη ορχήστρα και η νεανική χορωδία⁷⁸. Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν ο Καποδίστριας διαπίστωσε σε κάποια επίσκεψή του την πρόοδο των μαθητών στη μουσική, έδωσε εντολή για την αγορά 12 βιολιών και ειδικής στολής για τα μέλη της χορωδίας⁷⁹.

Το προσωπικό που στελέχωσε το Ορφανοτροφείο αποτελούνταν από: έναν γενικό επιστάτη και δύο έως τέσσερις επιστάτες για την επίβλεψη των παιδιών, έναν αλληλοδιδασκτικό δάσκαλο, δύο δασκάλους της ελληνικής γλώσσας, έναν της

⁷⁶ [Οδός Αιγίνης: "Αιγιναία" ένα περιοδικό με μεγάλη ιστορία. \(odosaeiginis.blogspot.com\)](http://odosaeiginis.blogspot.com)

⁷⁷ [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΑΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](http://teiwest.gr)

⁷⁸ [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΑΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](http://teiwest.gr), [Ορφανοτροφείο Αίγινα | Φυλακές Αίγινα | aeginaproject.com](http://aeginaproject.com)

⁷⁹ Αθανασίου Τ. Καραφύλλη, Ιωάννης Καποδίστριας: ο θεμελιωτής της Ελληνικής Εκπαίδευσης, κεφάλαιο Νεοελληνική Εκπαίδευση – έκδ. Αθηνά, εν Αθήναις 2013, Η αναθεωρημένη έκδοση, σ. 31, στο Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.145.

γυμναστικής, έναν της αριθμητικής, έναν της ευρωπαϊκής μουσικής, έναν της Ιεράς Κατήχησης, έναν της ζωγραφικής και έναν εφημέριο, ο οποίος εξομολογούσε τους μαθητές και έκανε τη Θεία λειτουργία τις Κυριακές και τις εορτές, έναν γιατρό, δύο νοσοκόμους και οκτώ υπηρέτες στη διάθεση των τελευταίων. Επιπλέον, υπήρχε διοικητικό προσωπικό, το οποίο αποτελούνταν από έναν γραμματέα, έναν οικονόμο και έναν φροντιστή, για τις προμήθειες του Ιδρύματος, καθώς και βοηθητικό προσωπικό, αποτελούμενο από δύο αποθηκάρχους, δύο μάγειρες, τρεις αρτοποιούς, τρεις τραπεζάριους, έναν θυρωρό, έναν κηπουρό, οκτώ πλύστρες και έναν ιματιοφύλακα. Στο ημιυπόγειο του Ιδρύματος υπήρχαν αποθηκευτικοί χώροι, ξυλαποθήκες, μαγειρεία, πλυσταριό και χώροι υγιεινής⁸⁰.

Λίγο καιρό μετά την έναρξη της λειτουργίας του, φάνηκαν τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το Ορφανοτροφείο, στην αναφορά του Μουστοξύδη προς την αρμόδια Γραμματεία: πολλά παιδιά επιθυμούν να επιστρέψουν στις οικογένειές τους, άλλα παρουσιάζουν απείθαρχη συμπεριφορά και είναι ανεπίδεκτα μάθησης, ενώ και η συμπεριφορά κάποιων δασκάλων δεν είναι η αρμόζουσα. Προτείνει μάλιστα την αποπομπή όσων δεν έχουν καμία ελπίδα προκοπής στα γράμματα⁸¹. Επιπροσθέτως, και οι επιδόσεις των μαθητών στον τομέα της τεχνικοεπαγγελματικής εκπαίδευσης δεν είναι καλές, σύμφωνα με έκθεση του Μουστοξύδη προς το Υπουργείο, κατά την οποία, σε 14 μήνες, μόνον 110 παιδιά και νέοι συνολικά απασχολήθηκαν στις τέχνες⁸².

Αλλά και οι οδηγίες του Καποδίστρια για τη λειτουργία του Ορφανοτροφείου είναι ιδιαίτερα σκληρές και χαρακτηρίζονται από περιορισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: «Αι κλίναι των να είναι από άχυρον ή φύλλα ξηρά ικανώς, το προσκεφάλαιον μία πέτρα, και σκέπασμα η καπότα.....η αποταξία, η απείθεια, η στάσις, και το ψεύδος, θέλουσι κολάζεσθαι ως εφεξής: Την μεν πρώτην φοράν, έστω νουθέτησις εμβριθής και δημοσία ενώπιων των άλλων παιδίων, τη δε δευτέραν, ολιγόστευσις της τροφής εις το ήμισυ, και την τρίτην, έκδυσις του ένοχου παιδίου από τα καινούργια φορέματα και ένδυσις με τα πρώτα κουρέλια. Δεν θέλει δε συγχωρηθή,

⁸⁰ [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](http://teiwest.gr)

⁸¹ Α. Δασκαλάκης, *Αναφορά του Μουστοξύδη στη Γραμματεία, 234/18-5-1830*, σ.σ. 947-950 στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 137.

⁸² *Αιγιναία, Α' Αρ. 584?31-12-1831* στο Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 138.

ειμί αφού βαστάση, την ποινήν ταύτην εικοσιτέσσαρας ώρας τουλάχιστον.....Και η έκδυσις και η ένδυσις γενέσθω όλων των μαθητών ενώπιων. Εκ δε της εκθέσεώς σας θέλω ιδεί αν χρειάζονται και βαρύτεραι ποιναί.....»⁸³

Οπωσδήποτε, η εμμονή του Καποδίστρια στην τήρηση τόσων κανόνων, δείχνει την προσπάθειά του να εναρμονιστούν οι μαθητές σε ένα πλαίσιο υγιεινής και καθωσπρεπισμού και δεν αντιτίθεται στις απόψεις της εποχής περί πειθαρχίας και γενικών παιδαγωγικών αρχών, οι οποίες κυκλοφορούσαν στα σχετικά έντυπα και πολλές φορές ξεπερνούσαν σε σκληρότητα τις απόψεις του Καποδίστρια. Δεν πρέπει να ξεχνάμε τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού και να διακινδυνεύουμε να βγάζουμε συμπεράσματα χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη αφενός το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο της εποχής, αφετέρου την επιτακτική ανάγκη λήψης πρακτικών μέτρων για τη σωτηρία των παιδιών⁸⁴.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, το υπέρογκο κόστος λειτουργίας ενός τέτοιου εκπαιδευτικού ιδρύματος σε συνδυασμό με τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτουργούσε, κάθε άλλο παρά άφηναν ελπίδες για τη βελτίωση της κατάστασης. Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι μετά τον θάνατο του Καποδίστρια, ξεκίνησε η πτωτική του πορεία.

Πράγματι, μετά τον θάνατο του Κυβερνήτη τον Απρίλιο του 1832, υπό την πίεση της συνεχούς αύξησης τόσο των λειτουργικών, όσο και των οικονομικών προβλημάτων, παραιτήθηκε ο Ανδρέας Μουστοξύδης και ανέλαβε τη Διεύθυνση του Ιδρύματος ο Λ. Δεσύλλας ενώ λίγους μήνες αργότερα, μειώθηκε ο αριθμός των παιδιών που φοιτούσαν στα εκατό ,και παράλληλα, άλλαξε ο σκοπός του, αφού μετατράπηκε σε φιλανθρωπικό κατάστημα. Αντιμέτωπος με την αδυναμία πληρωμής των υπαλλήλων και βλέποντας τα χρέη στους πιστωτές να πολλαπλασιάζονται, ο Δεσύλλας παραιτείται και τη θέση του παίρνει ο τελευταίος πια Διευθυντής του Ορφανοτροφείου, ο Γεώργιος

⁸³ Α. Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, (τεκμήρια ιστορίας), 1821-1894* τόμ. Α', Αθήνα, Εστία, 1999, σ.σ. 18-20.

⁸⁴ Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 139-141.

Καραμάνος, μέχρι το οριστικό κλείσιμο του Ορφανοτροφείου, τον Ιούνιο του 1834, έχοντας μόλις 15 τρόφιμους⁸⁵.

Το Ορφανοτροφείο της Αίγινας έκλεισε μόλις έξι χρόνια μετά την ίδρυσή του και στα χρόνια που ακολούθησαν χρησιμοποιήθηκε για την κάλυψη ποικίλων αναγκών: αρχικά στέγασε τη Σχολή Ευελπίδων, στη συνέχεια μετατράπηκε σε λοιμοκαθαρτήριο και φρενοκομείο, αλλά παρείχε στέγη και σε πρόσφυγες από την Κρήτη. Το 1880 και για τα επόμενα εκατόν τέσσερα χρόνια λειτούργησε ως φυλακή υψίστης ασφαλείας για βαρυνοίτες, πολιτικούς και ποινικούς κρατούμενους, αλλά και για απλούς πολίτες που είχαν καταδικαστεί για τα πολιτικά τους φρονήματα ή για τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις⁸⁶.

4.2. Το Κεντρικό Σχολείο

Η ιδέα ενός Κεντρικού Σχολείου υπήρχε ήδη από το 1824, όταν ο Άνθιμος Γαζής είχε προτείνει την ίδρυση ενός Πρότυπου Διδασκαλείου στο Άργος, πρόταση η οποία εγκρίθηκε, αλλά δεν υλοποιήθηκε, εξαιτίας των ανυπέρβλητων δυσκολιών που δημιουργούσε ο απελευθερωτικός Αγώνας⁸⁷.

Τελικά συστήθηκε στην Αίγινα με απόφαση του Ιωάννη Καποδίστρια με το αρ. 97 Διάταγμα της 1^{ης} Νοεμβρίου 1829 με σκοπό την προετοιμασία των αλληλοδιδασκάλων⁸⁸. Ο σκοπός του είναι ξεκάθαρος στο ιδρυτικό Διάταγμα: «Εις το Κεντρικόν Σχολείον θέλουν προπαρασκευασθή εγκαίρως οι μέλλοντες να διευθύνωσι τα τυπικά σχολεία διδάσκαλοι, τα οποία θέλουν συστηθή ακολούθως εις διάφορα μέρη της Επικράτειας».⁸⁹

⁸⁵ [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](http://teiwest.gr)

⁸⁶ [Το ιστορικό κτήριο του Καποδιστριακού Ορφανοτροφείου Αίγινας άνοιξε για το κοινό ως εικαστικός χώρος | travel.gr](#)

⁸⁷ [Αίγινα | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](#)

⁸⁸ Χ. Αντωνίου, *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000)* Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2002, σ. 26

⁸⁹ [Κεντρικό Σχολείο Αίγινας \(1830\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](#)

Η φοίτηση ήταν τριετής. Ως Έφορος διορίστηκε ο Α. Μουστοξύδης, ενώ ως δάσκαλοι διορίζονται οι Γεώργιος Γεννάδιος για το μάθημα της ελληνικής Γλώσσας, του Συντακτικού, της Γεωγραφίας και της Ιστορίας, και Ιωάννης Βενθύλος για το μάθημα της ποίησης, της Αριθμητικής, των Γαλλικών και της Μουσικής, ενώ δύο Υποδιδάσκαλοι, ο ζωγράφος Φώτιος Βότζας και ο Αθανάσιος Αβραμιάδης, δίδασκαν τα μαθήματα της σκιαγραφίας και της μουσικής αντίστοιχα. Πρωτολειτούργησε στις 2 Ιανουαρίου 1830 στο κτίριο που φιλοξενούσε τις συνεδριάσεις του «Πανελλήνιου»⁹⁰, αλλά καθώς οι αιτήσεις για φοίτηση ξεπέρασαν τις αναμενόμενες, ο Καποδίστριας έδωσε εντολή στους αρχιτέκτονες Κλεάνθη και Σάουμπερτ να μελετήσουν σχέδια για την ανέγερση νέου κτηρίου, πράγμα που έγινε. Ο Ελβετός φιλέλληνας Εϋνάρδος ανέλαβε το κόστος ανέγερσης του νέου κτηρίου, το οποίο προς τιμήν του ονομάστηκε «Εϋνάρδειο»⁹¹. Οι τοίχοι του ιδρύματος κοσμήθηκαν με προτομές φιλοσόφων, ποιητών, ρητόρων, και ιστορικών, σε μια προσπάθεια καλλιέργειας προτύπων για τους μαθητές⁹².

⁹⁰«Πανελλήνιον ονομάστηκε το γνωμοδοτικό σώμα που ιδρύθηκε στις 18 Ιανουαρίου 1828 από τον Ιωάννη Καποδίστρια, σε αντικατάσταση του Βουλευτικού, ως ένας από τους όρους που έθεσε για να αναλάβει την εξουσία». [Πανελλήνιον - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](#)

⁹² [Κεντρικό Σχολείο Αίγινας \(1830\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr)

Στο Κεντρικό Σχολείο φοιτούσαν μαθητές ηλικίας 13-16 ετών που είχαν αποφοιτήσει από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Οι μαθητές αυτοί αργότερα στελέχωσαν τις κρατικές υπηρεσίες, καθώς αποτέλεσαν το επιστημονικά εκπαιδευμένο προσωπικό της χώρας⁹⁴.

Τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν συνολικά 18 από τα οποία έπρεπε «να κατέχωσιν ακριβώς τα Νέα Ελληνικά, καλώς τα Αρχαία και να μιλούν τουλάχιστον μίαν των σοφωτάτων της Ευρώπης Εθνών γλώσσαν». Ένα φιλόδοξο πρόγραμμα, το οποίο ξεκίνησε και προχώρησε σύμφωνα με τον «Διοργανισμό», τον κανονισμό δηλαδή, που όριζε λεπτομερώς τα πάντα. Από τις προϋποθέσεις εγγραφής των μαθητών και τις υποχρεώσεις τους ως προς τη συμπεριφορά και τα μαθήματα, μέχρι την καταγραφή τους στο Μαθητολόγιο του Σχολείου. Σε κάθε μαθητή χορηγούνταν μαθητική ταυτότητα, το λεγόμενο «μαθητογραμμάτιον», το οποίο έπρεπε να υπογράφεται κάθε μήνα από τους δασκάλους, ώστε να επιβεβαιώνεται η τακτική φοίτηση, η επιμέλεια αλλά και η διαγωγή των μαθητών⁹⁵.

Το Κεντρικό Σχολείο αντιμετώπισε από την αρχή της λειτουργίας του πολλά προβλήματα, αιτία των οποίων υπήρξε σύμφωνα με τον Μουστοξύδη το γεγονός ότι δεν είχε προηγηθεί σχεδιασμός της οργάνωσής του. Επιπλέον, η έλλειψη ενός σχολείου προκαταρκτικού, ανάμεσα δηλαδή στο Κεντρικό και το Αλληλοδιδασκτικό, επιβάρυνε την κατάσταση, καθώς οι μαθητές του Κεντρικού, δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένοι και αδυνατούσαν να παρακολουθούν τα μαθήματα⁹⁶. Ο ελλιπής κανονισμός λειτουργίας του⁹⁷, οι κακές σχέσεις ανάμεσα στους δασκάλους⁹⁸, οι

⁹⁴ [Το "Κεντρικό Σχολείο" του Ιωάννη Καποδίστρια | Ιστορία \(maxmag.gr\)](http://www.maxmag.gr)

⁹⁵ [Κεντρικό Σχολείο Αίγινας \(1830\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](#)

⁹⁶ Α. Δασκαλάκης, Αναφορά του Μουστοξύδη, 248/26-5-1830, και αναφορά 60/28-12-1829 στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 151-152.

⁹⁷ Αναφορά του Μουστοξύδη, 248/26-5-1830, στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 152.

⁹⁸ Χ. Κωνσταντινίδης, *Η Αίγινα στα χρόνια του Καποδίστρια*, Αθήνα, 1968, σ.76, στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 152.

ελλείψεις βιβλίων και διδακτικών μέσων⁹⁹, οι διαφορετικές απόψεις ανάμεσα στην Κυβέρνηση και τους δασκάλους ως προς το επίπεδο σπουδών¹⁰⁰ είναι μερικά ακόμη από τα προβλήματα του σχολείου, που οδήγησαν στην εξέγερση των μαθητών τον Ιανουάριο του 1831, με αποτέλεσμα την αναστολή της λειτουργίας του σχολείου. Οι μαθητές διαμαρτυρήθηκαν για τους αυστηρούς κανονισμούς του Κυβερνήτη και προκάλεσαν πολλά προβλήματα στους κατοίκους του νησιού, σύμφωνα με την έκθεση της αστυνομίας της εποχής¹⁰¹.

Ο Καποδίστριας δυσαρεστήθηκε πολύ με την αντίδραση των μαθητών και διέταξε τη σύσταση επιτροπής για την εξέταση του προβλήματος. Ταυτόχρονα ανέστειλε τη λειτουργία του σχολείου και διέταξε τους δασκάλους να κάνουν τα μαθήματα στο σπίτι τους για όποιους από τους μαθητές το επιθυμούσαν, ενώ το Δικαστήριο θα εξέταζε τα παράπονα των μαθητών απέναντι σε όσους τους αποκαλούσαν στασιαστές και θα έδινε ικανοποιητική απάντηση σύμφωνα με τους νομικούς τύπους¹⁰².

Η επιτροπή συνεδρίασε επί 6 μέρες στην Αίγινα και κάλεσε όλους τους μαθητές οι οποίοι είχαν στασιάσει. Όσοι μετανόησαν υποχρεώθηκαν να υπογράψουν δήλωση μετανοίας, ενώ όσοι αρνήθηκαν, αποβλήθηκαν οριστικά από το σχολείο. Μεγάλος αριθμός μαθητών δεν υπέγραψε κι έτσι απομακρύνθηκαν από την Αίγινα¹⁰³.

Από το Κεντρικό Σχολείο πέρασαν συνολικά 700 μαθητές, το 20% των οποίων φοιτούσε με κυβερνητική υποτροφία. Από το σύνολο των μαθητών, 7 έγιναν καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών, 34 υπηρέτησαν ως δάσκαλοι στα Δημόσια σχολεία, ενώ 60 έκαναν πανεπιστημιακές σπουδές στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

⁹⁹ Α. Δασκαλάκης, *αναφορά της 9-1-1831 του αστυνόμου Γ. Φωτόπουλου, στον Καποδίστρια*, σ. 1603, στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 153.

¹⁰⁰ Αναφορά του Μουστοξύδη στο Υπουργείο, 60/28-12-1829, στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 153.

¹⁰¹ [1ο Γυμνάσιο Αίγινας » Blog Archive » Το Κεντρικόν Σχολείον Αίγινας \(sch.gr\)](http://www.sch.gr)

¹⁰² Α. Δημαρά, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Α', Αθήνα 1988, σ. 35-36.

¹⁰³ Α. Δασκαλάκη, *Κείμενα - Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης*, Σειρά Τρίτη: «Τα περί παιδείας», Αθήνα 1968, τεκμήριο 774, στο Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.150.

Ανάμεσα στους μαθητές αναφέρεται και ο Κ. Παπαρρηγόπουλος, ο μεγάλος Έλληνας ιστορικός¹⁰⁴.

Υπήρξε το πρώτο ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα του νεοελληνικού κράτους και σ' αυτό δίδαξαν οι πιο αξιόλογοι λόγιοι της εποχής, με επικεφαλής τον Γεώργιο Γεννάδιο. Αργότερα στέγασε την Εθνική Βιβλιοθήκη και το Σχολαρχείο ενώ η τελευταία του χρήση ήταν ως Αρχαιολογικό Μουσείο (1926-1982). Σήμερα, έχει εγκαταλειφθεί, αφού το Μουσείο μεταφέρθηκε σε νέο κτήριο¹⁰⁵.

4.3. Το Πρότυπο Αλληλοδιδασκτικό σχολείο δασκάλων

Στόχος του ήταν να εκπαιδεύσει δασκάλους στην αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Γίνονταν δεκτοί υποψήφιοι 19 ετών και άνω, με στοιχειώδεις γνώσεις της ελληνικής Γλώσσας, της ελληνικής Ιστορίας της Αριθμητικής, και της κατήχησης, ενώ βασική προϋπόθεση ήταν και το καθαρό ποινικό μητρώο. Εξετάζονταν από την «Επί της Προπαιδείας Επιτροπή» και ξεκινούσαν τον τριμηνιαίο κύκλο παρακολούθησης των μαθημάτων, ως κυβερνητικοί υπότροφοι. Ο κύκλος αυτός επαναλαμβανόταν 4 φορές τον χρόνο. Εκτός από την εκμάθηση της αλληλοδιδασκτικής, διδάσκονταν και Ελληνική Γλώσσα, Γεωγραφία, Θρησκευτικά, Καλλιγραφία, Αριθμητική και Γεωμετρία. Έκαναν την Πρακτική τους εξάσκηση στο σχολείο του Ορφανοτροφείου, αποφοιτούσαν με τον βαθμό α, β ή γ ανάλογα με τη βαθμολογία τους στις τελικές εξετάσεις και με το τέλος των σπουδών τους διορίζονταν σε κάποιο αλληλοδιδασκτικό σχολείο¹⁰⁶.

Το Πρότυπο Διδασκαλείο λειτούργησε μόνον τέσσερις τριμηνίες από τον Ιούλιο του 1830 ως τον Ιούλιο του 1831 και δεν μας είναι γνωστός ο αριθμός των δασκάλων που αποφοίτησαν. Χαρακτηριστικό είναι ότι κανένας δεν έλαβε τον βαθμό α κατά την αποφοίτησή του. Οι υποψήφιοι δάσκαλοι ήταν στην πλειοψηφία τους πάνω από 26 ετών, οι οποίοι, είτε προέρχονταν από τις απελευθερωμένες περιοχές της Ελλάδας, πρώην δάσκαλοι που επιθυμούσαν να κατοχυρώσουν τον μισθό τους, είτε ετερόχθονες

¹⁰⁴ [Εκπαιδευτικά Καποδιστριακά Αρχεία. Το Αρχείο του Κεντρικού Σχολείου Αίγινας - AeginaLight](#)

¹⁰⁵ [Τα Καποδιστριακά κτίρια | ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΝΑΣ \(aegina.gr\)](#)

¹⁰⁶ Χ. Αντωνίου, *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000)* Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2002, σ. 25-26 και Χ. Τζήκας, *Το Βασιλικό Διδασκαλείο 1834-1864*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ. 1996, σ. 50-54

που επεδίωκαν να παραμείνουν στο ελληνικό κράτος ασκώντας ένα επάγγελμα. Η κατηγοριοποίηση των αποφοίτων δασκάλων ανάλογα με τον βαθμό τους, με διαφορετικό επίπεδο γνώσεων για κάθε βαθμό, δημιουργούσε αντίστοιχα και κατηγοριοποίηση των σχολείων στα οποία θα υπηρετούσαν, γεγονός που ακύρωνε στην πράξη την ισοτιμία των σχολείων και κατ' επέκταση την ισονομία των πολιτών, με την προσφορά άνισης υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Το καθεστώς αυτό παρέμεινε και στην οθωμανική περίοδο.¹⁰⁷

4.4. Το Τυπογραφείο της Αίγινας

Ο Καποδίστριας ενδιαφέρθηκε και για την τυπογραφία, ιδρύοντας στην Αίγινα το πρώτο Τυπογραφείο στο οποίο τυπώνονταν όλα τα σχολικά βιβλία, τα οποία διανεμόνταν δωρεάν σε όλα τα σχολεία της χώρας. Στεγαζόταν στον χώρο του Ορφανοτροφείου και σε αυτό έκαναν την πρακτική τους αρκετοί μαθητές του¹⁰⁸.

Στο Εθνικό Τυπογραφείο της Αίγινας τυπώθηκε η πρώτη εφημερίδα της ελεύθερης Ελλάδας, η Αιγιναία, η οποία κυκλοφόρησε από τις 15 Μαρτίου έως τις 15 Σεπτεμβρίου 1831 σε επτά φύλλα. Στην εφημερίδα έγραφε ο ίδιος ο Καποδίστριας, ο οποίος απευθυνόταν σε όσους ασχολούνταν με την παιδεία ως μαθητές ή ως δάσκαλοι και τους ενημέρωνε για διάφορα θέματα που είχαν σχέση με τη δημόσια εκπαίδευση, όπως κυβερνητικές πράξεις, ειδήσεις για σχολεία της Ελλάδας ή διδακτικές μεθόδους που χρησιμοποιούνταν στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, αλλά παρείχε και πληροφορίες για διδακτικά βιβλία που εκδίδονταν στην Ελλάδα ή το εξωτερικό¹⁰⁹.

Στο Εθνικό Τυπογραφείο της Αίγινας τυπώθηκαν τα τρία εγχειρίδια θρησκευτικής Αγωγής, δηλαδή το προσευχητάριο, η σύνοψη ιερής Ιστορίας και η σύνοψη ιερής

¹⁰⁷ Χ. Τζήκας, *Το Βασιλικό Διδασκαλείο 1834-1864*. Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1996. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Διατριβή: Το Βασιλικό Διδασκαλείο 1834-1864: το δημοτικό σχολείο και η γένεση του διδασκαλικού επαγγέλματος στην Ελλάδα - Κωδικός: 33264 \(ekt.gr\)](http://ekt.gr) σ. 54

¹⁰⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 592.

¹⁰⁹ Σ. Γ. Πλουμίδη, «Το έργο εσωτερικής συγκρότησης του Καποδίστρια, Αφιέρωμα στον Καποδίστρια», Περ. Ιστορία εικονογραφημένη, τευχ.505, Αθήνα, Ιούλιος 2010, σ. 4, στο Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.160.

κατήχησης, με τον τίτλο «Χριστιανικής διδασκαλίας μάθημα», ενώ το καλοκαίρι του 1831 τυπώθηκε η «Διδασκαλία της γραμμικής ιχνογραφίας»¹¹⁰.

4.5. Η Γεωργική Σχολή Τίρυνθας

Ο Καποδίστριας, από πολύ νωρίς κατάλαβε τη σημασία της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και για τον λόγο αυτόν, ίδρυσε το 1829 στο Ναύπλιο, τη Γεωργική Σχολή της Τίρυνθας, σε έκταση 2.206 στρεμμάτων εθνικής γης, γεγονός που αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα¹¹¹. Στη σχολή φοιτούσαν τα παιδιά των φτωχών γεωργών. Η διεύθυνση της Σχολής ανατέθηκε στον γεωπόνο Γρηγόριο Παλαιολόγο, ο οποίος είχε σπουδάσει στο Παρίσι¹¹² και κλήθηκε από εκεί από τον Καποδίστρια για να αναλάβει τη διεύθυνση της Σχολής. Ο Παλαιολόγος δίδασκε στους Έλληνες χωρικούς τον τρόπο καλλιέργειας πολλών αγροτικών προϊόντων αλλά και μεθόδους ανάπτυξης της κτηνοτροφίας. Τις δαπάνες για την ίδρυση της Σχολής αλλά και για τα απαραίτητα εργαλεία που δίνονταν σε κάθε απόφοιτο, ως δωρεά για το ξεκίνημα της εργασίας του, ανέλαβε ο Εϋνάρδος¹¹³.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, η Σχολή παραμελήθηκε, μέχρι την οριστική κατάργησή της το 1873. Δυστυχώς, παρά τις πολλές προσπάθειες αναδιοργάνωσής της, η έλλειψη πόρων σε συνδυασμό με την κακοδιαχείριση, αλλά και η ατολμία λήψης των αναγκαίων μέτρων για τη συνέχιση της λειτουργίας της από πλευράς των κυβερνήσεων, στέρησαν τη χώρα από μία Γεωργική Σχολή που θα μπορούσε να συνδυάσει αποτελεσματικά, θεωρητική και πρακτική κατάρτιση υψηλού επιπέδου¹¹⁴.

¹¹⁰ Δημητρίου Διαμαντή, Επιστημονικό Βήμα, τ. 6, Ιούνιος 2006, σ.12, στο Γ. Βετουλάκης, *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019, σ.160.

¹¹¹ [Στο Μετεπαναστατικό Ναύπλιο του Καποδίστρια | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr)

¹¹² [Γεωργική Σχολή Τίρυνθας \(1829\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr) και [Ιστορία της Γεωργικής Εκπαίδευσης και του Γ.Π.Α. \(aua.gr\)](http://aua.gr)

¹¹³ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ΄ Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 592.

¹¹⁴ [Γεωργική Σχολή Τίρυνθας \(1829\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr) και [Ιστορία της Γεωργικής Εκπαίδευσης και του Γ.Π.Α. \(aua.gr\)](http://aua.gr)

4.6. Το Εκκλησιαστικό Σχολείο Πόρου

Ιδρύθηκε στις 3 Φεβρουαρίου 1830 και στεγάστηκε στη Μονή της Ζωοδόχου Πηγής. Η συντήρησή του ανήκε αποκλειστικά στην Κυβέρνηση, οι μαθητές φοιτούσαν με υποτροφία και γίνονταν δεκτοί από 12 έως 18 ετών, αλλά και μεγαλύτερης ηλικίας, πληρώνοντας ένα ελάχιστο ποσό, αρκεί να είχαν αληθινή κλίση προς το ιερατικό επάγγελμα¹¹⁵.

Η Σχολή, εξαιτίας του κακού πολιτικού κλίματος, του μικρού αριθμού των μαθητών, των επικρίσεων για το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης και για τις αρετές των δασκάλων, δεν θα φτάσει στο ύψος των προσδοκιών του Καποδίστρια, σημειώνοντας ελάχιστα επιτεύγματα¹¹⁶. Χαρακτηριστικό της κατάστασης που επικρατούσε στη σχολή είναι το γεγονός ότι ο ένας από τους δύο αρχιμανδρίτες αγιορείτες δασκάλους, ο Βενέδικτος Ρώσος, λίγες μέρες πριν τη δολοφονία του Καποδίστρια, παραιτήθηκε των καθηκόντων του και επέστρεψε στο Άγιο Όρος¹¹⁷.

¹¹⁵ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ΄ Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 592.

¹¹⁶ Ε.Ε. 16/11-6-1832, 90-92 στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 160.

¹¹⁷ Ι. Κωνσταντινίδης, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας, θεμελιωτής της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης*, Αθήναι, 1976, σ. 13 στο Δ. Μαυροσκούφης, *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 158-160.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οργάνωση ελληνικών σχολείων στην Ευρώπη

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης της ελληνικής παιδείας, ο Καποδίστριας συμπεριέλαβε και τους ελληνόπαιδες που εξαιτίας του πολέμου είχαν βρεθεί σε διάφορες χώρες και λιμάνια της Ευρώπης. Πριν ακόμη φτάσει στην Ελλάδα είχε φροντίσει για την ίδρυση σχολείων εκεί όπου βρίσκονταν οι περισσότεροι Έλληνες πρόσφυγες: Μόναχο (τη συντήρησή του είχε αναλάβει ο φιλέλληνας βασιλιάς της Βαυαρίας Λουδοβίκος και δίδασκε ο αρχιμανδρίτης Μιχαήλ Αποστολίδης), Γενεύη (όπου δίδασκε ο σημαντικός δάσκαλος Ραδινός), Τεργέστη, Βενετία, Δρέσδη, Αγκώνα, Λονδίνο, Παρίσι (όπου λειτούργησε ειδικό Λύκειο για τους Έλληνες). Στα σχολεία αυτά δίδασκαν Έλληνες δάσκαλοι, οι οποίοι πρόσφεραν στους μαθητές εθνική αγωγή αλλά και το όραμα της επιστροφής στην Ελλάδα¹¹⁸.

Για την εξεύρεση των αναγκαίων πόρων, ο Καποδίστριας επιστράτευσε όλες τις γνωριμίες που είχε αποκτήσει ως διπλωμάτης και κάλεσε όλους να κινητοποιηθούν και να προσφέρουν τη βοήθειά τους στην επιχείρηση διάσωσης των ελληνοπαίδων: πλούσιοι Έλληνες, μεγαλέμποροι του εξωτερικού, φιλέλληνες, πρίγκηπες και ευγενείς, κυρίες της υψηλής κοινωνίας, αλλά και ισχυροί πολιτικοί άρχοντες, κληρικοί και λαϊκοί. Παράλληλα, απευθύνθηκε σε κάποιους ανθρώπους της εμπιστοσύνης του και τους κάλεσε να αναλάβουν τη διεύθυνση των σχολείων που επρόκειτο να ιδρύσει. Κάποιοι δέχτηκαν και κάποιοι αρνήθηκαν, αυτό ωστόσο δεν τον απέτρεψε από το να συνεχίσει την προσπάθεια. Όσοι τελικά ανέλαβαν τη διοίκηση των σχολείων, έπρεπε να συντάσσουν τακτικά εκθέσεις προόδου και να προτείνουν τους ικανότερους μαθητές για ανώτερες σπουδές¹¹⁹.

Επιπλέον, ο Καποδίστριας θέσπισε υποτροφίες για τους άπορους μαθητές, δίνοντάς τους έτσι τη δυνατότητα να φοιτήσουν σε ελληνικά σχολεία¹²⁰.

Παρακολουθούσε ο ίδιος προσωπικά την πρόοδο των ελληνοπαίδων που φοιτούσαν σε σχολεία και Πανεπιστήμια του εξωτερικού και φρόντιζε ώστε να διαθέτει

¹¹⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 592.

¹¹⁹ Ε. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας ο άνθρωπος-ο Ευρωπαίος διπλωμάτης 1800-1828*, 15^η Έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2005, σ. 279-290.

¹²⁰ [Ο Καποδίστριας και το όραμά του για την παιδεία | Πεμπτουσία \(pemptousia.gr\)](http://www.pemptousia.gr)

όσα περισσότερα χρήματα μπορούσε γι' αυτόν τον σκοπό. Για να το επιτύχει αυτό, ίδρυσε το ειδικό «Ταμείον τῶν ἐπὶ ξένης ὀρφανοπαίδων Ἑλλήνων»¹²¹.

Ἄλλωστε, ἀπὸ το 1815 εἶχε ιδρύσει στη Βιέννη, με τη συνεργασία του λόγιου Ἀνθιμου Γαζή, τη «Φιλόμουσον Εταιρεία»¹²². Στόχος του ἦταν, σύμφωνα με ὅσα ἔγραψε στον Τσάρο Αλέξανδρο της Ρωσίας, του οποίου ζήτησε τη συνδρομή, ἡ μέριμνα γιὰ το παρόν καὶ το μέλλον τῶν Ελλήνων, με τὴν παροχή βοήθειας στους φτωχοὺς Ἑλληνες νέους που διψοῦν γιὰ γράμματα. Τους χαρακτήριζε θετοὺς γιους του καὶ ἔλεγε ὅτι ζητοῦσε ἀπὸ ἐκείνους μόνον ἠθος καὶ ακεραιότητα χαρακτήρα καὶ φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια. Κεντρικὴ μορφή τῆς Εταιρείας υπῆρξε ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας, ὡστόσο μέλη τῆς ἔγιναν σημαντικοὶ λόγιοι τῆς Βιέννης, ὅπως ὁ Αλέξανδρος Στούρτζας, ὁ μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας Ἰγνάτιος, ὁ Γεώργιος Σταύρου κ.ά. Ἡ Εταιρεία γνώρισε μεγάλη ἐπιτυχία στο αὐστριακὸ κράτος καὶ συγκεντρώθηκε ἓνα μεγάλο χρηματικὸ ποσὸ ἀπὸ τὴν ἐγγραφή τῶν μελῶν τῆς, το ὁποῖο ἐστάλη στους ἐφόρους τῶν σχολῶν τῆς Ἀθήνας καὶ στο Πήλιο, γιὰ νὰ ιδρυθεῖ ἐκεῖ σχολεῖο. Ἡ Φιλόμουσος Εταιρεία λειτούργησε μέχρι τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1822, καθὼς ἡ ἐλληνικὴ Επανάσταση ἄλλαξε τὰ δεδομένα καὶ δημιούργησε καινούριες ἀνάγκες. Ὁ Καποδίστριας ἀποφάσισε νὰ διαθέσει μέρος τῶν χρημάτων γιὰ νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες τῶν Ελλήνων που κατέφευγαν στα παράλια τῆς Ἰταλίας γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς σφαγές τῶν Τούρκων¹²³.

¹²¹ Α. Κούκου, Νομικού, Καθηγητὴ Νεότερης Ἱστορίας Σχολῆς Ἐθνικῆς Ἀμυνας, Πρόεδρος Εταιρείας Μελέτης Ἔργου Ἰωάννη Καποδίστρια – Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδίστρια, Λόγος που ἐκφωνήθηκε στὴν Ἑνωσὴ Μακεδόνων Κερκύρας «ὁ Μέγας Αλέξανδρος», στίς 23/09/2013, στὴν Κέρκυρα, στο Γ. Βετουλάκης, *Ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ Ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακὴ ἐργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας, Ἀθήνα, 2019, σ.65.

¹²² Βλ. Κ. Παπανικολάου, *Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας μετὰ Φιλικῆς καὶ Φιλομούσου Εταιρείας*, σ. 147-162, στο *Ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, Κριτικὲς προσεγγίσεις καὶ ἐπιβεβαιώσεις*, ἐπιμ. Γιώργος Γεωργής, Ἀθήνα, Καστανιώτη, 2015.

¹²³ Σ. Σίτος, *Ἡ συμβολὴ τοῦ Καποδίστρια εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους*, Ἀθήνα, Εταιρεία τῶν φίλων τοῦ λαοῦ, ἀρ. 9, 1978, σ. 28-31.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Αντιδράσεις, αστοχίες, εξεγέρσεις, συγκρούσεις συμφερόντων

Αμέσως μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια επαναλαμβάνεται ο θρήνος της Ελλάδας που έμεινε ορφανή, ενώ οι Μαυρομιχαλαίοι παρουσιάζονται ως πατροκτόνοι. Η ιδιότητα του Μεσσία που του αποδόθηκε από την πρώτη στιγμή της άφιξής του στην Ελλάδα μετουσιώνεται στα λαϊκά στρώματα και παίρνει τη μορφή του μπαρμπα-Γιάννη, του εθνικού πατέρα, που θα έσωζε την πληγωμένη πατρίδα από όλα της τα δεινά. Ο μύθος συνεχίστηκε και μετά τον θάνατό του, με τον απλό λαό να συλλέγει και να φυλάσσει το αίμα του Κυβερνήτη, θεωρώντας το ιερό. Μάλιστα, το 1837 κυκλοφορεί η προφητεία ότι ο Καποδίστριας θα αναστηθεί¹²⁴.

Ο Εϋνάρδος, εξέφρασε την πίκρα και την αγανάκτησή του σχετικά με τη δολοφονία του Καποδίστρια σε επιστολή του προς τον εκδότη της γαλλικής «Εφημερίδας των συζητήσεων»: Οι Έλληνες θέλουν γνωρίσει αργότερα την αμέτρητον ζημίαν, την οποίαν επέφερον, θέλουν ιδεί εντός ολίγου, ότι δεν υπάρχει άνθρωπος ικανός να αναπληρώσει την έλλειψιν του Κόμητος Καποδίστρια. Ο θάνατος του Κυβερνήτου είναι συμφορά δια την Ελλάδα. Είναι δυστύχημα ευρωπαϊκόν, δεν φοβούμαι να το είπω.....Το λέγω με διπλήν θλίψιν, ο κακούργος όστις εδολοφόνησε τον Κόμητα Καποδίστριαν, εδολοφόνησε την πατρίδα του»¹²⁵.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, μαζί με τους Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και Ιωάννη Κωλέττη εξελέγη από τη Γερουσία ως Πρόεδρος της προσωρινής «Διοικητικής Επιτροπής της Ελλάδας» ο Αυγουστίνος Καποδίστριας, μικρότερος αδερφός του Ιωάννη, γεγονός που πυροδότησε την αντίδραση της αντιπολίτευσης, καθώς θεωρήθηκε ότι ήταν ο συνεχιστής της απολυταρχικής και φιλορωσικής πολιτικής του Ιωάννη Καποδίστρια. Στις 15 Μαρτίου 1832 το Σύνταγμα της Ε' Εθνοσυνέλευσης ορίζει τον Αυγουστίνο ως Κυβερνήτη της Ελλάδας μέχρι την άφιξη του Όθωνα, αξίωμα που αν και διατήρησε για ελάχιστο χρονικό διάστημα, οδήγησε τη χώρα αρχικά σε

¹²⁴ Χ. Κουλούρη, Χ Λούκος, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, Ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831-1996)*, Αθήνα, Πορεία, 1996, σ.σ. 28-29.

¹²⁵ Ε. Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1827-1832-Τα Ιδρύματα της Αιγίνης*, Αθήνα, 1972, σ. 157, στο Σ. Σίτος, *Η συμβολή του Καποδίστρια εις την παιδείαν του Έθνους*, Αθήνα, Εταιρεία των φίλων του λαού, αρ. 9, 1978, σ. 62-63.

πολιτική αστάθεια και στη συνέχεια σε εμφύλια διαμάχη μέχρι το καλοκαίρι του 1832¹²⁶.

Η ανάληψη της εξουσίας από τον αδερφό του Καποδίστρια πυροδότησε μία σειρά σφοδρών αντιθέσεων από μέρους της Αντιπολίτευσης, καθώς θεωρήθηκε ότι η εξουσία παρέμενε στην πραγματικότητα στα ίδια πρόσωπα, που συνέχιζαν την καποδιστριακή διακυβέρνηση, με τα ολέθρια αποτελέσματα που είχε να επιδείξει κυρίως στους τομείς της Παιδείας και του Τύπου. Στην «Εκθεσιν συνοπτικήν της εκπαιδεύσεως των Ελλήνων από της κατακτήσεως των Οθωμανών μέχρι την σήμερον», η οποία συντάχθηκε το 1833 από τον Αλέξανδρο Σούτσο, μέλος της Επιτροπής της Αντιβασιλείας, περιγράφεται η κατάσταση των ελληνικών σχολείων ως δραματική, ως αποτέλεσμα της καποδιστριακής διακυβέρνησης. Τα σχολεία χαρακτηρίζονται ως «άθλια παιδοτριβεία» και οι δάσκαλοι ως «πολιορκούμενοι και κατασκοπευόμενοι», με όλα τα μέλη της Επιτροπής να συμφωνούν, εκτός από τον ένθερμο υποστηρικτή της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια, τον Κοκκώνη, ο οποίος τελικά, μπροστά στην καθολική σθεναρότητα των παραπάνω θέσεων των μελών της Επιτροπής, υποχώρησε και συνυπέγραψε. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η Αντιπολίτευση θεωρούσε υπεύθυνο τον Καποδίστρια και για τις συμφορές της Ελλάδας που συνέβησαν μετά τον θάνατό του, ως αποτέλεσμα της κακής του διακυβέρνησης¹²⁷.

Η προσπάθεια του Καποδίστρια αποσκοπούσε στην παροχή ίσων ευκαιριών, δωρεάν εκπαίδευσης ανηλίκων και ενηλίκων (οι τελευταίοι παρακολουθούσαν εκπαιδευτικά προγράμματα στο χώρο εργασίας τους), εκπαίδευση χωρίς διάκριση φύλου, γενική και τεχνική, επαγγελματική εκπαίδευση. Τα παραπάνω αποτελούσαν το σχέδιό του. Επιθυμούσε μία εκπαίδευση που αποδείκνυε την αξία του Ελληνισμού – μια Εκπαίδευση, που θα στόχευε στην οικονομική κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη των Ελλήνων¹²⁸.

Στηριζόμενος ωστόσο στο ρωσικό κόμμα που το υποστήριζαν οι μεγαλοκαπεταναίοι και ανάμεσά τους και ο Κολοκοτρώνης, «κατόρθωσε να επιβάλει

¹²⁶ [Καποδίστριας Αυγουστίνος \(1778-1857\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\), Ο εμφύλιος του 1831-1832 - Ερανιστής \(eranistis.net\)](#)

¹²⁷ Χ. Κουλούρη, Χ. Λούκος, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, Ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831-1996)*, Αθήνα, Πορεία, 1996, σ.σ. 27-31.

¹²⁸ [Η καποδιστριακή εκπαιδευτική πολιτική - Φιλολογικός Ιστότοπος \(filologikos-istotopos.gr\)](#)

την προσωπική του διδακτορία», καθώς ο ελληνικός λαός είχε εξαντληθεί από τις συγκρούσεις ανάμεσα στους νησιώτες, τους Πελοποννήσιους και τους στρατιωτικούς. Παρόλα αυτά, η διακυβέρνησή του αποτελεί την πρώτη συστηματική προσπάθεια διοργάνωσης του ελληνικού κράτους, ενώ εστιάζει στη δημόσια εκπαίδευση¹²⁹.

Μέσα σε ελάχιστα χρόνια, από την αρχή της διακυβέρνησης του Καποδίστρια, παρατηρήθηκαν στη χώρα τα σημάδια μιας εκπαιδευτικής ανανέωσης. Όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που οργανώθηκαν και λειτούργησαν σε διάστημα μικρότερο των τεσσάρων ετών, αποτελούν σημαντικό επίτευγμα. Η εκπαιδευτική του πολιτική ωστόσο, όπως φαίνεται στο ψήφισμα ΙΑ΄ της Εθνοσυνέλευσης του Άργους (Αύγουστος 1829)¹³⁰, αν και εστιάζει στα πρακτικά ζητήματα, παρουσιάζει και σοβαρές ελλείψεις. Δεν κάνει καμία αναφορά στη Μέση Εκπαίδευση, ούτε και στον τύπο των σχολών της Ανώτερης Εκπαίδευσης. Πιστεύοντας, επηρεασμένος από τις ιδέες του Pestalozzi πως ο βασικός πυλώνας της εκπαιδευτικής του πολιτικής θα έπρεπε να είναι η σχέση εκπαίδευσης και παραγωγής, συγκεντρώνεται στη στοιχειώδη εκπαίδευση, με στόχο την επαγγελματική προοπτική, παραμελώντας τις άλλες βαθμίδες¹³¹.

Παράλληλα, επιβάλλει αυστηρούς σχολικούς κανονισμούς και σκληραγωγία¹³², που κάποιες φορές είναι αιτία δυσανεξίας από μέρους των μαθητών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η εξέγερση των μαθητών του Κεντρικού Σχολείου της Αίγινας, που έκαναν αποχή από τα μαθήματα τον Ιανουάριο του 1831, διαμαρτυρόμενοι για τα αυστηρά μέτρα του Κυβερνήτη¹³³.

Παρά το έργο που σχεδίασε και ξεκίνησε να υλοποιεί, η Αντιπολίτευση χαρακτήρισε τον Καποδίστρια «φωτοσβέστη» γιατί εκείνος, δεν θεωρούσε εφικτή την ίδρυση Πανεπιστημίου, καθώς, αφενός δεν υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα το στελέχωναν, αφετέρου, οι σπουδαστές του, θα αδυνατούσαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα, καθώς δεν θα είχαν φοιτήσει στη Μέση Παιδεία. Στον συνεργάτη του Ν. Δραγούμη έγραφε: «Θέλετε Πανεπιστήμιον; Αλλ' έχετε ακροατήριον ή καθηγητάς;

¹²⁹ Ν. Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1986, σ. 72.

¹³⁰ [Η Δ' Εθνοσυνέλευση του Άργους: Η θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους | OffLine Post](#)

¹³¹ [Η καποδιστριακή εκπαιδευτική πολιτική - Φιλολογικός Ιστότοπος \(filologikos-istotopos.gr\)](#)

¹³² [Ο.π.](#)

¹³³ [Όταν ο Καποδίστριας ίδρυσε Ορφανοτροφείο στην Αίγινα - Ορθοδοξία News Agency \(orthodoxianewsagency.gr\)](#)

Πιθανόν να με νομίζεις κι εσύ μετά των άλλων κατηγορών μου φωτοσβέστη. Πλην τι θέλετε; Να συστήσω Ακαδημία; αλλά πριν πατήσετε το κατώφλιον Ακαδημίας πρέπει να πατήστε το κατώφλιον αλληλοδιδασκτικού»¹³⁴.

Αναφορικά με την επιθυμία του Καποδίστρια για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Ελλάδα, ο Νικόλαος Δραγούμης, Γραμματέας του Κυβερνήτη στην Αίγινα, γράφει για τον σκοπό της ίδρυσης του Κεντρικού Σχολείου, πως δεν ήταν μόνο η προετοιμασία των μελλοντικών διδασκάλων, αλλά η θεμελίωση της βάσης για ανώτερη παιδεία, καθώς *«Μωρός δε ο αρχιτέκτων ο ανεγείρων οικίαν, μέγαλην και μάλιστα πολυτελή, άνευ θεμελίων· τοιαύτην όμως μωρίαν δεν είχεν ο Κυβερνήτης. Την ανωτάτην παιδείαν και ηγάπα και ετίμα και παρεδέχετο, και την επί τον νουν και την καρδίαν ευγενεστάτην επίδρασιν των αρχαίων συγγραφέων ωμολόγει, είπερ τις και άλλος, διότι, είπερ τις και άλλος, είχε μελετήσει αυτούς»*. Άλλωστε, ο Καποδίστριας είχε ήδη από το 1814 ιδρύσει στη Βιέννη τη Φιλόμουσο Εταιρεία για να ενισχύσει τους Έλληνες που φοιτούσαν σε Πανεπιστήμια της Ευρώπης, τους οποίους αποσκοπούσε να αξιοποιήσει στο μέλλον, στην πνευματική ηγεσία του Νεοελληνικού Κράτους. Η τραγική κατάσταση όμως στην οποία βρήκε την Ελλάδα το 1827 τον υποχρέωσε να ξεκινήσει το έργο του από τη βασική εκπαίδευση¹³⁵. Έκρινε πως δεν ήταν η κατάλληλη στιγμή για τη δημιουργία ανώτερης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, και πως θα έπρεπε να προηγηθεί η τεχνική και η επαγγελματική εκπαίδευση, στηριζόμενες στη στοιχειώδη, η οποία αποτέλεσε τη βασική του προτεραιότητα¹³⁶.

Ο πρόωρος θάνατος του Καποδίστρια δεν του επέτρεψε την ίδρυση Πανεπιστημίου στην οποία απέβλεπε από το 1809, όταν στη Ρωσία είχε γνωρίσει τον Ιωάννη Δόμπολη και τον είχε πείσει να κληροδοτήσει την περιουσία του στην ελεύθερη πια Ελλάδα για την ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου στην Αθήνα. Στο Υπόμνημα του 1815 περί της οργανώσεως των Ιονίων Νήσων, ο Καποδίστριας είναι κατηγορηματικός στην ανάγκη ίδρυσης Πανεπιστημίου στην Ιθάκη, ώστε να μη σκορπίζονται οι νέοι της υπόδουλης Ελλάδας για σπουδές στα Πανεπιστήμια της Ευρώπης, αλλά να σπουδάζουν στο ελληνικό Πανεπιστήμιο. Μετά την άρνηση

¹³⁴ [Η καποδιστριακή εκπαιδευτική πολιτική - Φιλολογικός Ιστότοπος \(filologikos-istotopos.gr\)](http://filologikos-istotopos.gr)

¹³⁵ [Κεντρικό Σχολείο Αίγινας \(1830\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr)

¹³⁶ [Γεωργική Σχολή Τίρυνθας \(1829\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr)

υλοποίησης του σχεδίου για την ίδρυση ελληνικού Πανεπιστημίου από τον Άγγλο αρμοστή, ο Καποδίστριας συνεργάστηκε με τον Άγγλο φιλέλληνα Guilford για την ίδρυση της Ιονίου Ακαδημίας στην Κέρκυρα¹³⁷.

Αξίζει να σημειωθεί πως το σημερινό Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών πήρε το όνομά του το 1911 χάρη στον ευεργέτη Ιωάννη Δόμπολη, ο οποίος διέθεσε όλη την περιουσία του για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Αθήνα, με τον όρο πως το νέο ίδρυμα θα ονομαζόταν Καποδιστριακό, προς τιμήν του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας. Οι προηγούμενες ονομασίες του ήταν «Οθώνειο», αφού ιδρύθηκε με Βασιλικό Διάταγμα του Όθωνα το 1837 και μετονομάστηκε το 1862 σε «Εθνικόν»¹³⁸.

¹³⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τομ. ΙΒ΄ Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 593.

¹³⁸ [Η σημαντική συμβολή του Ιωάννη Καποδίστρια στην Εκπαίδευση - Κέρκυρα \(corfuland.gr\)](http://corfuland.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου του Ιωάννη Καποδίστρια

Είναι γεγονός ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας και το λόγιο πολιτικό περιβάλλον του καθιέρωσε την παιδεία ως δημόσιο αγαθό, μέσω του οποίου οραματιζόταν την αναγέννηση του ελληνικού κράτους¹³⁹. Η παιδεία του λαού ήταν για τον Καποδίστρια μονόδρομος στην προσπάθειά του να δημιουργήσει στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος ελεύθερους πολίτες, λυτρωμένους από «την πλουτιστική και απαίσιον δύναμιν των κοτζαμπάσηδων»¹⁴⁰.

Στα τριάντισι χρόνια της καποδιστριακής διακυβέρνησης, στο πλαίσιο των συνθηκών πολέμου της χώρας και με εντελώς άδεια τα δημόσια ταμεία, ιδρύθηκαν 121 σχολεία όλων των βαθμίδων στα οποία φοιτούσαν 9.246 μαθητές, ενώ το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού ανερχόταν σε 600.000 κατοίκους. Επιπλέον 5000 μαθητές, λόγω έλλειψης σχολικών αιθουσών διδάσκονταν από ελεύθερους δασκάλους¹⁴¹.

Ο συγκεντρωτισμός και η αυταρχικότητα που εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της καποδιστριακής πολιτικής, και παρουσιάστηκαν σε αδρές γραμμές στο περιορισμένο πλαίσιο αυτής της εργασίας, είχαν τον αντίκτυπό τους και στον τομέα της παιδείας, όπου δημιουργήθηκε πληθώρα προβλημάτων, τα οποία σκιαγραφήθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια.

Ωστόσο, εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούσαν κατά την επαναστατική περίοδο αλλά και αμέσως μετά, με την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια να κυριαρχούν, ίσως η άσκηση βίας- αυθαιρεσίας από την πλευρά του ηγέτη να ήταν το ασφαλέστερο μέσο αφενός για την επιβίωση του ελληνικού λαού, αφετέρου για την εφαρμογή της κρατικής πολιτικής και τη δημιουργία ενός σύγχρονου συγκεντρωτικού

¹³⁹ Ν. Κουρκουμέλης, *Η Παιδεία ως δημόσιο αγαθό, στο επίκεντρο των οραματισμών του Ιωάννη Α.-Μ. κόμη Καποδίστρια στο Η Εκπαίδευση του Νέου Ελληνισμού (18^{ος}-20^{ος} αι.) και η Ιστορική Εκπαίδευση, Κείμενα αφιερωμένα στον Δαβίδ Αντωνίου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2022, σ. 139.

¹⁴⁰ Β. Σφυρόερας, *Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια*, στο *Ιωάννης Καποδίστριας 1776-1831 Ο κορυφαίος Έλληνας Ευρωπαίος*, επιμ. Π. Πετρίδης, Αθήνα, Γκοβόστη, 1992, σ. 210.

¹⁴¹ [Η Περί Παιδείας Παρακαταθήκη του Ιωάννου Καποδίστρια – Cognosco Team](#)

κράτους¹⁴², κάτι που γρήγορα κατάλαβε και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, που χαρακτηριζόταν από πολιτικό ρεαλισμό¹⁴³.

Όπως προκύπτει από την πλούσια βιβλιογραφία¹⁴⁴, στα ελάχιστα χρόνια της καποδιστριακής διακυβέρνησης σημειώθηκαν τεράστια άλματα στον τομέα της παιδείας. Χτίστηκαν από την αρχή τεράστια εκπαιδευτικά ιδρύματα, για να στεγάσουν τα ορφανά παιδιά του πολέμου και όχι μόνο, τα οποία στελεχώθηκαν με τους καλύτερους εκπαιδευτικούς της εποχής, οι οποίοι είχαν σπουδάσει στο εξωτερικό και είχαν αποδείξει τόσο την εργατικότητα, όσο και τη φιλοπατρία τους, απαραίτητη προϋπόθεση για τον Καποδίστρια. Στα ιδρύματα αυτά, οι Έλληνες μαθητές είχαν την ευκαιρία όχι μόνο να μάθουν τα στοιχειώδη γράμματα, αλλά να αποκτήσουν και μία βασική επαγγελματική εκπαίδευση, απαραίτητο εφόδιο για τον βιοπορισμό τους.

Μέριμνα του Καποδίστρια ήταν να χτιστούν και να λειτουργήσουν σχολεία και στα πιο απομακρυσμένα χωριά της Ελλάδας, ώστε κανένα παιδί, όσο φτωχό και να ήταν, να μη στερηθεί τις στοιχειώδεις γνώσεις, που θα του επέτρεπαν στο μέλλον να βιοποριστεί με αξιοπρέπεια. Φρόντιζε επιπλέον, ώστε να δίνονται σε κάθε μαθητή με το πέρας των σπουδών του και τα πρώτα εργαλεία, με τα οποία θα ξεκινούσε να εργάζεται.

Επιπροσθέτως, οι ενήλικες παρακολουθούσαν σεμινάρια ώστε να βελτιώνουν τις επαγγελματικές τους δεξιότητες. Οι εκπαιδευτικοί διορίζονταν με αξιοκρατικά κριτήρια από το Κράτος, το οποίο αναλάμβανε τη μισθοδοσία τους, συνεπώς βελτιώθηκε η μέχρι τότε αβέβαιη και ρευστή θέση τους, ενώ υπήρξε μέριμνα και για τους καλύτερους, τόσο μαθητές, όσο και εκπαιδευτικούς, με τη θέσπιση υποτροφιών και οικονομικών κινήτρων αντίστοιχα.

Η ανάθεση της κατάρτισης του εκπαιδευτικού προγράμματος από μέρους του Καποδίστρια σε επιτροπές αποτελούμενες από λόγιους της εποχής δείχνει τη

¹⁴² Ν. Πανταζόπουλος, *Το σύνδρομο της αυθαιρεσίας και ο Καποδίστριας*, στο *Ιωάννης Καποδίστριας 1776-1831 Ο κορυφαίος Έλληνας Ευρωπαίος*, επιμ. Π. Πετρίδης, Αθήνα, Γκοβόστη, 1992, σ. 325.

¹⁴³ [Καποδίστριας, αυταρχικός μεταρρυθμιστής \(booksjournal.gr\)](http://booksjournal.gr)

¹⁴⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι στο ψηφιακό αρχείο του Ιωάννη Καποδίστρια υπάρχουν καταγεγραμμένες 714 επιστημονικές μελέτες από το 1831 έως το 1996. Περιλαμβάνουν τεκμήρια και απομνημονεύματα, βιβλία και άρθρα τόσο Ελλήνων όσο και ξένων μελετητών του έργου του, κυρίως ιστορικών. [Ψηφιακό Αρχείο Ιωάννη Καποδίστρια \(digitalarchive.gr\)](http://digitalarchive.gr)

μεθοδικότητα και την αίσθηση ευθύνης του, καθώς δεν ήθελε να αφήσει τίποτα στην τύχη, αλλά ούτε και να χαθεί πολύτιμος χρόνος, από αδιέξοδους πειραματισμούς. Για τον λόγο αυτόν, βασίστηκε στα ευρωπαϊκά πρότυπα, όσον αφορά τη μέθοδο διδασκαλίας στα σχολεία, αλλά και τον κανονισμό λειτουργίας των σχολείων, τα οποία είχαν δοκιμαστεί ήδη στο εξωτερικό. Στη μέθοδο διδασκαλίας έδινε τεράστια σημασία γι' αυτό και αφιέρωσε σημαντικά χρηματικά ποσά για την επιμόρφωση των δασκάλων, τη συγγραφή και μετάφραση των κατάλληλων εγχειριδίων και την επιλογή των ατόμων που θα στελέχωναν τις ειδικές επιτροπές της κατάρτισης των προγραμμαμάτων σπουδών.

Η μέριμνα για τη μόρφωση των κοριτσιών με την εφαρμογή της συνεκπαίδευσης σε όλους τους τύπους σχολείων, σε μία εποχή που η θέση της γυναίκας ήταν υποβαθμισμένη σε μία Ελλάδα με πολλαπλά τραύματα σε όλους τους τομείς, φανερώνει το φιλελεύθερο πνεύμα του Καποδίστρια και την απόφασή του για παροχή ίσων ευκαιριών εκπαίδευσης σε όλους τους πολίτες της χώρας.

Επιπροσθέτως, ο Καποδίστριας φρόντισε για πρώτη φορά για την έγκαιρη έκδοση των βιβλίων που θα χρησιμοποιούνταν στα σχολεία, στα οποία απέστειλε και κανονισμό λειτουργίας, ώστε να αποφεύγονται οι αυθαιρεσίες και οι αδικίες, τόσο από μέρους των μαθητών, όσο και από μέρους των δασκάλων. Η λειτουργία των βιβλιοθηκών, ο εμπλουτισμός τους με τα πιο σύγχρονα συγγράμματα της εποχής σε όλους τους επιστημονικούς τομείς και η χρήση τους από τους μαθητές, αποτελούν ακόμη μία καινοτομία του Κυβερνήτη προς όφελος όσων σπούδαζαν.

Αναφορικά με την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Ελλάδα, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο Καποδίστριας είχε σκοπό να προχωρήσει σε δεύτερο χρόνο, όταν θα ωριμάζαν οι συνθήκες και θα είχαν δημιουργηθεί οι κατάλληλες προϋποθέσεις.

Το γεγονός ότι εστίασε στην επαγγελματική εκπαίδευση, σε μία Ελλάδα που αντιμετώπιζε σοβαρό θέμα επιβίωσης, αλλά και εκ των πραγμάτων αδυνατούσε να ανταποκριθεί σε μία ανωτέρου επιπέδου θεωρητική μόρφωση, τουλάχιστον για το πρώτο διάστημα και για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, δείχνει τον ρεαλισμό με τον οποίο επιδίωξε να λύσει το πρόβλημα. Το θέμα της επαγγελματικής αποκατάστασης το αντιμετωπίζει και σήμερα η χώρα μας, και δυστυχώς, οι κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών, αδυνατώντας να συνδέσουν την προσφορά μόρφωσης με την αγορά εργασίας, δημιούργησαν μία στρατιά άνεργων μορφωμένων,

οι οποίοι στρέφονται πλέον, μετά τις ανώτατες σπουδές, προς την επαγγελματική εκπαίδευση¹⁴⁵. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ελλάδα έχει τους περισσότερους πτυχιούχους αναλογικά με τον πληθυσμό της, αλλά και τεράστια ποσοστά ανεργίας, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες¹⁴⁶. Η πρόσφατη ανακοίνωση του Υπουργείου Παιδείας για αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης της χώρας μας δείχνει επιτέλους μία τάση εναρμονισμού της παρεχόμενης μόρφωσης με τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας και του οικονομικού γίνεσθαι¹⁴⁷.

Αναφορικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Καποδίστρια, οπωσδήποτε δεν έλλειψαν οι αστοχίες και τα λάθη, όπως συμβαίνει πάντα όταν εφαρμόζεται ένα πρόγραμμα εκπαιδευτικής πολιτικής, ιδιαίτερα όταν αυτό καταστρώνεται σχεδόν από το μηδέν, όπως έγινε στην περίπτωση του πρώτου Κυβερνήτη.

Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος είχε σοβαρές ελλείψεις και αδικούσε πολλούς μαθητές, οι δάσκαλοι δεν ήταν στο ύψος των περιστάσεων λόγω ανεπαρκούς εκπαίδευσης, τα μέλη των Επιτροπών διαφωνούσαν πολύ συχνά μεταξύ τους εις βάρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τα βιβλία ήταν εστιασμένα σε συγκεκριμένες θεματολογίες, κυρίως θρησκευτικού περιεχομένου, ήταν κουραστικά για τους μαθητές, ξεπερασμένα, και πολλές φορές ακατάλληλα, οι κανονισμοί λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων πολύ αυστηροί. Ο Καποδίστριας, όντας ο ίδιος ως προσωπικότητα εξαιρετικά ολιγαρκής και πειθαρχημένος, απαιτούσε από τους συνεργάτες του αλλά και από τους μαθητές να κάνουν το ίδιο (πράγμα ανέφικτο), με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος των παιδιών να εγκαταλείπει τις σπουδές και να απομακρυνθεί από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Μέσα σε όλα αυτά, η φτώχεια, η πείνα και η εξαθλίωση του ελληνικού λαού, οι πολιτικές φιλοδοξίες, τα μικροσυμφέροντα των τοπικών κοινωνιών, η μόνιμη έλλειψη πόρων, οι συγκρούσεις του Καποδίστρια με σημαντικές προσωπικότητες της Ελλάδας και του εξωτερικού, δημιουργούσαν ένα ασφυκτικό κλίμα, μέσα στο οποίο ο Κυβερνήτης επιχειρούσε την αναγέννηση του ελληνικού κράτους.

¹⁴⁵ [Οι πτυχιούχοι ΑΕΙ επιλέγουν να σπουδάσουν σε ΙΕΚ | Moneyreview.gr](#)

¹⁴⁶ [Ελλάδα, η χώρα με τους περισσότερους άνεργους πτυχιούχους στην ΕΕ | Protagon.gr](#)

¹⁴⁷ [Υπουργείο Παιδείας: Αλλάζουν όλα στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση » loutrakiblog](#)

Η αποτίμηση ενός τόσο φιλόδοξου, αλλά ταυτόχρονα και τόσο προβληματικού εκπαιδευτικού έργου δεν μπορεί ποτέ να ξεφύγει τον κίνδυνο της (αθέλητης) μεροληψίας από μέρους του ερευνητή, ο οποίος επηρεάζεται αφενός από το ιδεολογικό του υπόβαθρο, αφετέρου από την εποχή του και τα επιτεύγματά της σε όλους τους τομείς.

Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως το έργο του Ιωάννη Καποδίστρια παρέμεινε ημιτελές, αλλά και πως οι συνθήκες οι οποίες δημιούργησαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο επιχειρήθηκε η υλοποίησή του, ήταν από τις πιο δύσκολες που θα μπορούσαν να υπάρξουν.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως ο Ιωάννης Καποδίστριας επιχείρησε με όλες του τις δυνάμεις και χρησιμοποιώντας κάθε μέσο που είχε στη διάθεσή του, ακόμα και με προσωπικό κόστος, να βάλει τις βάσεις στο οικοδόμημα που λέγεται ελληνική εκπαίδευση και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις πάνω στις οποίες θα στηρίζονταν οι κατοπινές κυβερνήσεις. Οι προθέσεις του ήταν οι καλύτερες. Ίσως όμως, δεν μπόρεσε να πιάσει τον παλμό της ελληνικής κοινωνίας της εποχής ή ίσως είχε μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στον εαυτό του από όσο οι συνθήκες επέτρεπαν. Δεν γνωρίζουμε τι θα είχε συμβεί εάν είχε την ευκαιρία να ολοκληρώσει το έργο του. Όπως συμβαίνει πάντα, οι εκ των υστέρων αφορισμοί και βεβαιότητες για το τι θα είχε συμβεί, δεν αποτελούν μέρος μιας ρεαλιστικής σύμφωνα με τα δεδομένα αποτίμησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνίου Δ., *Η εκπαίδευση κατά την ελληνική επανάσταση 1821-1827. Τεκμηριωτικά κείμενα*, τ. Β' Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων, 2002.
- Αντωνίου Χ., *Η Εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828-2000)*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2002.
- Βερναρδάκης Δ., *Καποδίστριας και Όθων,Επιστολιμαία βιβλιοκρισία*, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα, Γαλαξίας, 1970.
- Clogg R., *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-2013* Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης Τρίτη Έκδοση Αθήνα: Κάτοπτρο, 2015.
- Βετουλάκης Γ., *Η εκκλησιαστική και η Εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια*, Μεταπτυχιακή εργασία, Α.Π.Θ. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Αθήνα, 2019. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [GRI-2020-27179.pdf](https://auth.gr/GRI-2020-27179.pdf) (auth.gr) ημερομ. πρόσβασης 5-11-2023.
- Δαφνής Γρ., *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Η Γέννηση του Ελληνικού Κράτους*, Αθήνα, Ίκαρος, 1976.
- Δημαράς Α., *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, (τεκμήρια ιστορίας), 1821-1894* τομ. Α', Αθήνα, Εστία, 1999.
- Δεσποτόπουλος Α., *Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1996.
- Ζιώγου Σ., *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Θεσσαλονίκη, 1983.
- Ιδρωμένος Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, Αθήνα, Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, 1900.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, *Η ελληνική Επανάσταση*, τ. ΙΒ' Εκδοτική Αθηνών, 1975.
- *Ιωάννης Καποδίστριας 170 χρόνια μετά 1827-1997*, Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου, Ναύπλιο 1998.
- Καραμαδούκης Γ., *Ιωάννης Καποδίστριας Ο Εθνάρχης*, Αθήνα, Λόγχη, 2015.
- Καραμαδούκης Γ., *Ελληνική Πολιτεία, Καποδιστριακό πολίτευμα*, Αθήνα, Λόγχη, 2019.

- Θ. Φραγκόπουλου, *Καποδίστριας*, Αθήνα, Εμ. Κάσδαγλη, 1959.
- Κατσιάπη-Γεωργούλη Ν *Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα και την καποδιστριακή περίοδο* Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθήνας, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας, 2013. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Διατριβή: Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα και την καποδιστριακή περίοδο - Κωδικός: 29222 \(ekt.gr\)](#)
- Κούκου Ε., *Ιωάννης Καποδίστριας ο άνθρωπος-ο Ευρωπαίος διπλωμάτης 1800-1828* 15^η Έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2005.
- Κουλούρη Χ., Λούκος Χ., *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, Ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831-1996)*, Αθήνα, Πορεία, 1996.
- Κουρκουμέλης. Ν., *Η Παιδεία ως δημόσιο αγαθό, στο επίκεντρο των οραματισμών του Ιωάννη Α.-Μ. κόμη Καποδίστρια στο Η Εκπαίδευση του Νέου Ελληνισμού (18^{ος}-20^{ος} αι.) και η Ιστορική Εκπαίδευση, Κείμενα αφιερωμένα στον Δαβίδ Αντωνίου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2022.
- Μαυροσκούφης, Δ., *«Έρωτος αποτελέσματα»: Το 1821 και η Παιδεία στο Η Εκπαίδευση του Νέου Ελληνισμού (18^{ος}-20^{ος} αι.) και η Ιστορική Εκπαίδευση, Κείμενα αφιερωμένα στον Δαβίδ Αντωνίου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2022.
- Μαυροσκούφης, Δ., *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα (1821-1832)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1996.
- Μπουζάκης Σ., *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998)* Ε' Έκδοση, Αθήνα, Gutenberg, 2006.
- Μπουζάκης Σ. και Τζήκας Χ., *Η κατάρτιση των δασκάλων -Διδασκαλιστών στην Ελλάδα*, Τόμ. Α' *Η περίοδος των Διδασκαλείων, 1834-1933*, Αθήνα, Gutenberg, 1996.
- *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, επιμ. Γιώργος Γεωργής, Αθήνα, Καστανιώτη, 2015.
- Πανταζόπουλος Ν. κ.ά., *Ιωάννης Καποδίστριας 1776-1831, Ο κορυφαίος Έλληνας Ευρωπαίος*, επιμ. Π. Πετρίδης, Αθήνα, Γκοβόστη, 1992.
- Πιζάνιας Π., *Η ελληνική Επανάσταση 1821-1830* Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2021.

- Σβορώνος Ν., *Επισκόπηση της Νεοελληνικής ιστορίας*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1986.
- Σίτος Σ., *Η συμβολή του Καποδίστρια εις την παιδείαν του Έθνους*, Αθήνα, Εταιρεία των φίλων του λαού, αρ. 9, 1978.
- Τζήκας Χ. *Το Βασιλικό Διδασκαλείο 1834-1864*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκης, 1996. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα [Διατριβή: Το Βασιλικό Διδασκαλείο 1834-1864: το δημοτικό σχολείο και η γένεση του διδασκαλικού επαγγέλματος στην Ελλάδα - Κωδικός: 33264 \(ekt.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 28-10-2023.
- Φλώρος Π., *Κυβερνήτης Καποδίστριας Δράμα σε 5 πράξεις*, Αθήνα, 1942.
- Χατζόπουλος Κ., *Η εισαγωγή της αλληλοδιδασκτικής στη Νεοελληνική Εκπαίδευση, στο Η Εκπαίδευση του Νέου Ελληνισμού (18^{ος}-20^{ος} αι.) και η Ιστορική Εκπαίδευση, Κείμενα αφιερωμένα στον Δαβίδ Αντωνίου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2022.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- [Η εκπαίδευση πριν την Επανάσταση του 1821 | Alfavita](#) ημερομ. πρόσβασης 3-10-2023
- [Επιστροφή στα θρανία ενός ελληνικού σχολείου την εποχή της... Τουρκοκρατίας \(pontosnews.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 8-10-2023
- [Το ιστορικό κτήριο του Καποδιστριακού Ορφανοτροφείου Αίγινας άνοιξε για το κοινό ως εικαστικός χώρος | travel.gr](#) ημερομ. πρόσβασης 8-10-2023
- [Ο Καποδίστριας και το όραμά του για την παιδεία | Πεμπτουσία \(pemptousia.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 19-10-2023
- [Ο ιστορικός λόγος του Ιωάννη Καποδίστρια προς την Δ' Εθνοσυνέλευση – kimintenia](#) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023
- [ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Η εκπαίδευση κατά τον Καποδίστρια \(ioannis-kapodistrias.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023
- [Αλληλοδιδασκτικό σχολείο - Wikiwand](#) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023

- [Γεώργιος Κλεόβουλος, ο πρωτοπόρος Θρακιώτης παιδαγωγός στην Ερμούπολη του 19ου αιώνα \(alexpolisonline.com\)](http://alexpolisonline.com) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023
- [Κοινές ιστορίες - Διάδοση της λαϊκής εκπαίδευσης \(duth.gr\)](http://duth.gr) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023
- [Μία σταγόνα ιστορία: Τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία \(newsit.gr\)](http://newsit.gr) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023
- [Ο θεσμός των αλληλοδιδασκτικών σχολείων \(greece2021.gr\)](http://greece2021.gr) ημερομ. πρόσβασης 21-10-2023
- [Καποδιστριακό Ορφανοτροφείο: Η σύντομη ιστορία ενός σπουδαίου έργου | Άγνωστη Ελλάδα \(maxmag.gr\)](http://maxmag.gr) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Οδός Αιγίνης: "Αιγιναία" ένα περιοδικό με μεγάλη ιστορία. \(odosaeginis.blogspot.com\)](http://odosaeginis.blogspot.com) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [ΤΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΟΑΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ \(teiwest.gr\)](http://teiwest.gr) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Ορφανοτροφείο Αίγινα | Φυλακές Αίγινα | aeginaproject.com](http://aeginaproject.com) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Αίγινα, Αίγινα Νεότερη Ιστορία, Αίγινα Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας \(aegina.com.gr\)](http://aegina.com.gr) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Μέθοδοι διδασκαλίας τον 19ο και στις αρχές του 20ού αιώνα \(arsakeio.gr\)](http://arsakeio.gr) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Η καποδιστριακή εκπαιδευτική πολιτική - Φιλολογικός Ιστότοπος \(filologikos-istotopos.gr\)](http://filologikos-istotopos.gr) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Όταν ο Καποδίστριας ίδρυσε Ορφανοτροφείο στην Αίγινα - Ορθοδοξία News Agency \(orthodoxianewsagency.gr\)](http://orthodoxianewsagency.gr) ημερομ. πρόσβασης 22-10-2023
- [Η Δ' Εθνοσυνέλευση του Άργους: Η θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους | OffLine Post](http://OffLine Post) ημερομ. πρόσβασης 23-10-2023
- [Καποδίστριας Αυγουστίνος \(1778-1857\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](http://argolikivivliothiki.gr) ημερομ. πρόσβασης 24-10-2023
- [Ο εμφύλιος του 1831-1832 - Ερανιστής \(eranistis.net\)](http://eranistis.net) ημερομ. πρόσβασης 24-10-2023
- [Κεντρικό Σχολείο: Το πρώτο ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα στο νεοελληνικό Κράτος | ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ | ANT1 News](http://ANT1 News) ημερομ. πρόσβασης 26-10-2023

- [Το "Κεντρικό Σχολείο" του Ιωάννη Καποδίστρια | Ιστορία \(maxmag.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 26-10-2023
- [Η σημαντική συμβολή του Ιωάννη Καποδίστρια στην Εκπαίδευση - Κέρκυρα \(corfuland.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 26-10-2023
- [Αίγινα | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 26-10-2023
- [ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ: Οι ελβετικές επιδράσεις στην εκπαιδευτική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια και η προσαρμογή τους στην ελληνική πραγματικότητα. \(ioannis-kapodistriass.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 26-10-2023
- [Η Περί Παιδείας Παρακαταθήκη του Ιωάννου Καποδίστρια – Cognosco Team](#) ημερομ. πρόσβασης 28-10-2023
- [Τα Καποδιστριακά κτίρια | ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΝΑΣ \(aegina.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 28-10-2023
- [Όταν ο Καποδίστριας ίδρυσε Ορφανοτροφείο στην Αίγινα - Ορθοδοξία News Agency \(orthodoxianewsagency.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 28-10-2023
- [Γεωργική Σχολή Τίρυνθας \(1829\) | ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ \(argolikivivliothiki.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 29-10-2023
- [Ιστορία της Γεωργικής Εκπαίδευσης και του Γ.Π.Α. \(aua.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 29-10-2023
- [News Agency \(orthodoxianewsagency.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 1-11-2023
- [Εκπαιδευτικά Καποδιστριακά Αρχεία. Το Αρχείο του Κεντρικού Σχολείου Αίγινας - AeginaLight](#) ημερομ. πρόσβασης 4-11-2023
- [1ο Γυμνάσιο Αίγινας » Blog Archive » Το Κεντρικόν Σχολείον Αίγινας \(sch.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 4-11-2023
- [Η Καποδιστριακή Πολιτεία \(1828-1832\) - Syntagma Watch](#) ημερομ. πρόσβασης 11-11-2023
- [Καποδίστριας, αυταρχικός μεταρρυθμιστής \(booksjournal.gr\)](#) ημερομ. πρόσβασης 11-11-2023
- [Υπουργείο Παιδείας: Αλλάζουν όλα στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση » loutrakiblog](#) 20-11-2023
- [Οι πτυχιούχοι ΑΕΙ επιλέγουν να σπουδάσουν σε ΙΕΚ | Moneyreview.gr](#) 20-11-2023

- [Ελλάδα, η χώρα με τους περισσότερους άνεργους πτυχιούχους στην ΕΕ | Protagon.gr](#) 20-11-2023